

3/2022

VOJENSKÝ
HISTORICKÝ
ÚSTAV

ARMÁDNÍ MUZEUM

REKONSTRUKCE 2018–2022

VSTUPTÉ!

Plakát Vojtěcha Preissiga, první předmět ve sbírkách Památníku odboje

Propagační plakát CZECHOSLOVAKS! JOIN OUR FREE COLORS! vytvořený jedním z nejznámějších českých výtvarníků Vojtěchem Preissigem (1873–1944) byl převeden jako první předmět do sbírek Památníku odboje 4. února 1920. Preissig vytvořil v USA v letech 1916–1918 různé návrhy a realizace propagačních tisků pro československé legie, posléze pracoval v uměleckém oddělení Památníku osvobození. Za nacistické okupace se aktivně zapojil do odbojové činnosti. V roce 1940 byl zatčen, zemřel o čtyři roky později v koncentračním táboře Dachau.

VÁŽENÉ ČTENÁŘKY, VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

máte v rukou speciální vydání časopisu A report, jež je věnované Armádnímu muzeu Žižkov.

Stejně jako vy, příznivci vojenské historie, jsem se nemohla dočkat, až se muzeum v plné kráse opět otevře pro veřejnost.

V posledních několika letech prošlo náročnou a citlivou rekonstrukcí, jež byla zcela nezbytná. Soubor budov postavený před devadesáti lety se nacházel v kritickém stavu, který si žádal okamžitou nápravu. Nebylo to však jednoduché. Velké poděkování proto patří všem, kteří se o rekonstrukci zasloužili. Ředitel Vojenského historického ústavu Praha brigádní generál Aleš Knížek, vyzbrojený velkou

trpělivostí, všem neúnavně vysvětloval, v čem je toto muzeum výjimečné. Je bytostně a neodmyslitelně spjata se vznikem a historií našeho státu. Bylo vybudováno, aby uchoválo památku lidí, kteří bojovali za svobodu naší země, kteří lásku k vlasti prokazovali skutky, nikoli slovy.

Slavnostního otevření muzea v roce 1932 se pochopitelně zúčastnil prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Pracovaly zde významné osobnosti první republiky, pro něž bylo demokratické Československo svaté. Řada zaměstnanců tehdejšího Památníku osvobození se po německé okupaci zapojila do odboje, někteří z nich zahynuli.

Pečlivě a promyšleně utvářená sbírka Vojenského historického ústavu Praha vyniká svou rozmanitostí a uceleností. Za každým exponátem v muzeu se skrývá příběh. Po druhé světové válce sem byly například předány věci československých parašutistů, které s sebou měli v kostele v Resslově ulici... Samozřejmě jsou vystavené i v nové expozici. Hrdinství lidí, kteří za svou zemi položili život, neukazuje virtuální realita – před vašimi očima ožívá prostřednictvím zdánlivě obyčejných věcí.

Ve Vojenském historickém ústavu Praha opatrují také předměty, které dokumentují činnost novodobých válečných veteránů. Zahraníčním operacím je vyhrazena samostatná část nové expozice. Do zrekonstruovaného Armádního muzea Žižkov návštěvníci poprvé zavítají v symbolický den, 28. října. A nepřeháním, když řeknu, že uvidí jedno z nejlepších vojenských muzeí v Evropě. Sami se o tom přesvědčíte. Ocitnete se v dávné minulosti i v moderní době. Každá současnost se jednou stane historií. Nyní jsme svědky i aktéry důležitého mezníku ve světových dějinách. Slavnostní otevření muzea se koná ve velmi složité době. Na Ukrajině od konce února probíhá největší válečný konflikt na evropském kontinentu od konce druhé světové války. Ty, kteří brali na lehkou váhu hrozby, jež zaznívaly z Kremlu, probírala ruská agrese z idealistického snění. Jsem hrdá na to, jak Česká republika pomáhá napadené zemi. Máme neblahou historickou zkušenost, víme, že ustupovat zlu nic dobrého nepřinese. Svou podporu proto vyjadřujeme skutky, nikoli planými řečmi. Zavazuje nás k tomu také odkaz našich předků, kteří vybudovali muzeum na úpatí Vítkova, a lidí, často vojáků, s jejichž osudy se zde seznámíte.

JANA ČERNOCHOVÁ, MINISTRYNĚ OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

OTEVÍRÁME!

Historický okamžik: po čtyřleté rekonstrukci se v říjnu 2022 opět otevírá komplex budov Armádního muzea Žižkov. A to devadesát let poté, co byl jakožto Muzeum Památníku osvobození v roce 1932 otevřen. Současná podoba muzea nabízí spoustu novinek a unikátních řešení: téměř pět tisíc metrů čtverečních nových expozic ve čtyřech podlažích, kompletně zastřešenou dvoranu, kavárnu s panoramatickým výhledem na Prahu a mnoho dalšího. Nezměnila se však jedna důležitá věc: pro veřejnost zůstává nadále **VSTUP ZDARMA**. O proměnách a nové podobě muzea si můžete podrobněji přečíst na následujících stránkách tohoto speciálního magazínu, který pro vás připravil Odbor komunikace Ministerstva obrany České republiky a Vojenský historický ústav Praha, který má v Armádním muzeu Žižkov také své hlavní sídlo.

Brigádní generál ALEŠ KNÍŽEK spojil svůj profesní život s Vojenským historickým ústavem Praha. Považoval za svoji povinnost zrekonstruovat muzeum, které bylo před devadesáti lety vystavěno na úpatí Vítkova, aby připomínalo odkaz československých legionářů. „Ze zdařilé rekonstrukce mám radost, nejvíc si však vážím toho, jakou důvěru k naší instituci lidé mají,“ vysvětluje ředitel VHÚ.

Kdy jste byl poprvé v muzeu na Žižkově?

Před více než čtyřiceti lety. Byli jsme tady se školou.

Chodil jste jako kluk do muzeí rád?

Samozřejmě že ano. Odmala bydlím na Starém Městě, v historickém centru Prahy, takže jsem byl každou chvíli v Náprstkově muzeu, které je pár minut od našeho domu. S tátou jsem navštěvoval Národní technické muzeum na Letné, do muzea ve Kbělicích jsme se spolužáky jezdili obdivovat letadla. Procházka nedělní Prahou se neobešla bez návštěvy vojenského muzea ve Schwarzenberském paláci, kde byly vystaveny staré zbraně. Renesanční budovu střežily historické kanony, na prostranství u paláce probíhaly ukázky šermu. Líbilo se mi Maroldovo Panoráma bitvy u Lipan a dioráma Boj Pražanů se Švédy na Karlově mostě v Zrcadlovém bludišti na Petříně.

Plno lidí si myslí, že práce v muzejní instituci je poklidná, možná až nudná.

Nenechte se mýlit. Marně vzpomínám, že bych se tady někdy nudil. Do tehdejšího Historického ústavu Armády České republiky jsem nastoupil na začátku roku 1994. Probíhala transformace armády a v muzeu na Žižkově se staré expozice nahrazovaly novými. Ředitel

Vojenského muzea Zdeněk Jelínek získal od Ministerstva kultury finanční prostředky na vybudování nových expozic, které měly představit působení československých legií za první světové války, období první republiky a druhou světovou válku. Když jsem nastoupil, byla už hotová část věnovaná první světové válce a dokončovala se expozice, která se soustředila na meziválečné období. Pro vernisáž jsem tenkrát zorganizoval přehlídku prvorepublikových stejnokrojů. Do uniforem

z barrandovského fundusu se oblékli studenti pražského vojenského gymnázia. O rok později, v květnu 1995, se slavnostní otevření nové expozice druhé světové války konalo za přítomnosti Václava Havla. Pana prezidenta doprovodil jeho kancléř Ivan Medek.

Ivan Medek v budově Vojenského historického ústavu vyrostl. Jeho otec generál Rudolf Medek byl prvním ředitelem tehdejšího Památníku

osvobození a měl zde služební byt. Vyprávěl vám Ivan Medek o svém dětství?

Poslouchat jeho vyprávění byl zážitek! Ivan Medek se sem s rodiči a o rok mladším bratrem Mikulášem přestěhoval, jakmile byla stavba dokončena, tedy v roce 1929. Byly mu tehdy čtyři roky. V Památníku prožil deset let. Vždycky se rozzářil, když vzpomínal na to, jací byli s Mikulášem uličníci. Strážník, který je nychtal, jak lezou přes zeď u Památníku, jim nevěřil,

kde bydlí a natož kdo je jejich otec. Chodili do chlapecké školy v Karlíně, se žižkovskými kluky válčili a kamarádili s propadlíky. Ředitel školy s majestátním příjmením, Lev, poslal ředitele Památníku lístek, v němž Rudolfu Medkovi sděloval, že jeho synové se přátelí s největšími sígry ze školy, a tím pádem dělají ostudu i panu generálovi. Rudolf Medek vzkázal panu řediteli, že není lev, nýbrž vůl. Ještě teď si jako každý, kdo měl to štěstí a Ivana Medka znal, vybavím jeho srdečný smích a nezaměnitelný

hlas. Líčil nám, že si právě tady na Žižkově vytvořil návyk číst denně noviny, které si bral z otcova stolu. Vzpomínal na návštěvy literátů, Halase, Seiferta i dalších, kteří s Rudolfem Medkem dlouho do noci hlasitě debatovali. Ve svých názorech se neshodli, to jim však nebránilo v tom, aby se vzájemně respektovali. Ivan Medek vždy zvažněl, když mluvil o podzimu 1938. Generál Medek s kapitulací kategoricky nesouhlasil. Byl přesvědčený, že vzdát se bez boje je pro náš národ tragické, vytýkal

SRDČEČNÍ ZÁLEŽITOST

Benešovi, že mnichovský diktát přijal. Odmítl si ponechat vysoká britská a francouzská vojenská vyznamenání. Okamžitě po Mnichovu vrátil britskému králi Řád za vynikající službu a francouzskému prezidentovi poslal svůj Řád čestné legie. Psal o tom dokonce Večerník Národních listů.

Kde Medkovi v Památníku bydleli?

Ve druhém patře. Teď si spolu povídáme v pracovně generála Medka. Jeho syn Ivan Medek sem od poloviny devadesátých let jednou dvakrát do roka chodil, dokud mu to zdraví dovolilo. Procházeli jsme spolu celou budovou a on nám popisoval různé detaily. Když se na začátku tisíciletí připravoval první projekt rekonstrukce Armádního muzea Žižkov, pomáhal památkářům s dokumentací. Byl například jedním z mála lidí, kteří si pamatovali vitráže s legionářskou tematikou,

které v portále a prvním patře vytvořil malíř Alois Bílek. Bohužel tyto vitráže zničili nacisté, zbylo jen několik černobílých fotografií... Plno věcí se nám ale díky Ivanu Medkovi nyní podařilo vrátit do původního stavu. Při rekonstrukci jsme čerpali z jeho vzpomínek. Každá drobnost pro nás byla důležitá. Věřím, že by měl ze současné podoby Armádního muzea radost. Tady, v pracovně jeho tatínka, jsme spolu často hovořili o československých legionářích, které měl ve velké úctě. Vážil si jejich hrdinství, obětavosti a odkazu, toho, co vykonali pro Československo. I v pozdním věku studoval knihy exilového historika Victora Miroslava Fice Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa.

Památník osvobození, nynější Vojenský historický ústav Praha, byl před více než devadesáti lety

Generál Rudolf Medek (1890–1940) byl v meziválečných letech ředitelem Památníku osvobození. Knihovna na snímku se dochovala dodnes – viz fotografie na protější straně.

vybudován, aby připomínal památku československých legionářů. Kdo se vlastně zasloužil o to, že muzeum vzniklo? Prezident Masaryk?

Největší zásluhu na tom má generál Rudolf Medek. Založil československé vojenské muzejnictví, dokázal ostatní přesvědčit, že by mělo vzniknout „vojenské muzeum Republiky československé“. V roce 1919 byl založen Památník odboje, jehož pracovníci ale sídlili na několika místech v Praze. Od roku 1920 Medek sháněl pro svoji vizi širokou podporu v akademické obci i napříč politikou. Legionáři jeho záměr podporovali, ale nebylo úplně jednoduché najít peníze. Část prostředků dalo Ministerstvo národní obrany, určitou sumu poskytl přímo Tomáš Garrigue Masaryk a byla vyhlášena také finanční sbírka. Architektonickou soutěž se svým návrhem vyhrál Jan Zázvorka. Na interiérech stavby se podílel také Jan Gillar. Stavba byla zahájena v roce 1927 a za dva roky dokončena. V červenci 1932, na výročí bitvy u Zborova, bylo muzeum za účasti prezidenta Masaryka slavnostně otevřeno. Architekti Zázvorka a Gillar vytvořili výjimečný soubor budov, jemuž jsme při rekonstrukci vrátili původní krásu – a něco přidali.

Hovoří se o tom, že se díky rekonstrukci ztrojnásobila výstavní plocha, nyní má téměř pět tisíc metrů čtverečních. Na první pohled se však budova nezměnila. I fasáda je stejná.

Fasáda z roku 1929 zůstala dokonce z pětadesáti procent původní, byla zrestaurována. Výstavní plocha muzea se rozšířila mimo jiné o zastřešené nádvoří a bývalý muzejní depozitář. Expozice věnovaná období druhé světové se nachází v části, kde býval legionářský archiv a později knihovna. Nové výstavní prostory se vybudovaly v podzemí.

V jakém stavu bylo muzeum před rekonstrukcí?

V naprosto nevyhovujícím. Rekonstrukce byla zcela nezbytná. Uvědomte si, že od roku 1929, kdy byl Památník osvobození dostavěn, se tady žádná rekonstrukce neuskutečnila. V průběhu minulého století navíc budova dvakrát významně utrpěla. Během nacistické okupace byly některé prvky s legionářskou tematikou poškozeny, nebo zlikvidovány, v 70. a 80. letech minulého století došlo v interiérech k necitlivým stavebním zásahům v duchu umakartové estetiky, které většinou šly napravit. Rozvody vody a elektřiny ale byly původní, elektrické dráty byly ještě v textilním obalu...

V místnosti muzea s původním nábytkem z éry generála Rudolfa Medka. Uprostřed ředitel VHÚ brigádní generál Aleš Knížek, vlevo ředitel Odboru muzeí plukovník Michal Burian, vpravo ředitel Odboru provozně ekonomického plukovník Martin Mlčoch. „Od začátku rekonstrukce jsme byli na stavbě týden co týden, nevynechali jsme žádný kontrolní den, chtěl jsem být u všeho“ říká Aleš Knížek.

Budilo vás to ze spaní?

Pochopitelně. V ohrožení byly hlavně sbírky. Tisíce předmětů byly umístěné ve sklepení, kde bylo vlhko, nebyla tam žádná protipožární technologie. Bylo nám jasné, že ze všeho nejdříve musíme postavit nové depozitáře, což se nám podařilo. Nové depozitáře, jež splňují ta nejprísnější kritéria na ochranu sbírkového fondu, se nyní nacházejí v Lešanech.

V Lešanech je také nejmladší muzeum VHÚ. Sám jste ho zakládal.

Vojenské technické muzeum, kam ročně zavítají desetitisíce návštěvníků, jsme v bývalých kasárnách v Lešanech založili s Michalem Burianem v polovině devadesátých let. Na začátku tisíciletí jsme pak v areálu Lešan vybudovali moderní depozitáře na evropské úrovni. Postavení depozitářů bylo první fází rekonstrukce muzea na Žižkově.

Kdy se začalo mluvit o nutnosti rekonstrukce Armádního muzea Žižkov?

Před více než dvaceti lety. Vláda České republiky premiéra Miloše Zemana přijala 15. března 2000 usnesení o rehabilitaci památníků

bojů za svobodu, nezávislost a demokracii. Zmiňované memorandum se týkalo Národního památníku na Vítkově, Památníku odboje

zapomeneme, nedrželi jsme se při zemi. Nechali jsme si vypracovat studii muzejní využitelnosti budovy, která nám otevřela oči.

Naše úspěchy mě těšily, zároveň mě však tížilo, v jakém stavu se nachází Armádní muzeum na Žižkově. To byla moje noční můra. Donekonečna jsem opakoval, proč je rekonstrukce nutná.

na Žižkově, tedy nás, Památníků Lidice a Terezín, Památníku svobody v Hrabyni u Ostravy a Památníku J. A. Komenského v Naardenu. Z různých, někdy nečekaných důvodů jsme museli čekat nejdéle. Optimalizovaly se výdaje, republiku zasáhly povodně, byla krize... Zpočátku se uvažovalo o tom, že by se výměna elektrického vedení a oprava střechy, do které zatékalo, provedla za plného provozu muzea, což ale bylo nerealizovatelné. I když nám plno lidí říkalo, ať na větší rekonstrukci

Ředitelem Vojenského historického ústavu Praha jste se stal 1. září 2002. Dá se říci, že rekonstrukce muzea byla leitmotivem vašeho působení?

Během těch dvaceti let se nám podařila řada věcí – uspořádali jsme výjimečné výstavy v Česku i zahraničí, významně jsme rozšířili sbírky Vojenského historického ústavu, stačí si vzpomenout na sérii československých lehkých tanků, jako byl třeba LT 35 nebo LTP 38, který doputoval do České republiky až

Ředitel VHÚ brigádní generál Aleš Knížek na terase u nové muzejní kavárny Café Kupka

z dalekého Peru; Letecké muzeum ve Kbelích se rozrostlo o Areál Staré Aerovky. Naše úspěchy mě sice těšily, zároveň mě však stále tížilo, v jakém stavu se nachází Armádní muzeum na Žižkově. To byla moje noční můra. Donekonečna jsem opakoval, proč je rekonstrukce nutná. Patrně to ostatně bylo na první pohled... Byly okamžiky, kdy hrozilo, že se muzeum bude muset zavřít. Plechová střecha byla v dezolátním stavu, dvakrát protekla do expozic voda. Kdyby začalo v muzeu hořet, byla by to katastrofa. Kromě hasicích přístrojů tam nebyly jiné ochranné prvky.

Tím spíš nerozumím tomu, proč to tak dlouho trvalo, než se k rekonstrukci muzea přistoupilo. Byly snad s budovou jiné plány?

Nikdo existenci muzea nezpochybňoval, až na jednoho ministerského náměstka, u něhož mě to dost překvapilo. Byl to bývalý voják, v devadesátých letech se také zúčastnil zahraniční operace. Předpokládal jsem, že k vojenské historii a tradicím bude mít vztah. Mýlil jsem se. Přijel sem, aby mi po dvacetiminutovém monologu oznámil, že „by tady z toho byl hezký developerský projekt“.

Dokázal jste zachovat dekorum?

Ale jo. Řekl jsem mu: „Pane náměstku, to je váš názor. Tato budova je však natolik spjatá

s Československem, českou státností a armádou, že nepřichází v úvahu, aby se neopravila a nesloužila dál svému historickému účelu. Povinnost nás všech je dát ji do pořádku.“

Neurazil se?

Asi ho to zaskočilo, protože ze sebe vysypal pár frází jak z příručky „Krizovým manažerem snadno a rychle“ a odjel.

Již uzavřené výběrové řízení na zhotovitele projektu rekonstrukce pak bylo zrušené, čímž byl porušen zákon, a vše se zase protáhlo. Nepropadal jste někdy malomyslnosti?

Jsem životní optimista. Říkal jsem si, že není možné, aby muzeum na Žižkově zůstalo ne-rekonstruované, nebo sloužilo komerčním účelům. Naši předkové ho postavili krátce po první světové válce jako symbol svobodného, demokratického státu. Česká republika navazuje na tradice a ideje masarykovského Československa, připomíná se památka těch, kteří za svou zemi bojovali v první a druhé světové válce, kteří se postavili nacistické a komunistické totalitě. Musím zdůraznit, že v posledních několika letech máme z Ministerstva obrany plnou podporu. V určité době jsem ale dokola poslouchal, že rekonstrukce muzea není na pořadu dne, že se musí šetřit,

že nastala změna střednědobého plánování, že to musím pochopit. Čeští důstojníci, kteří se vraceli ze zahraničních škol, nám v dobré víře doporučovali, ať se jedeme podívat do Francie, Británie, Států nebo Kanady, dávali nám za příklad tamní muzea. Když jsem opáčil, že tady na Žižkově je krásné muzeum, které také může být na světové úrovni, „jenom“ se musí zrekonstruovat, následovalo povzdechnutí: „To víš, to je složitý. Teď jsou tady jiné priority.“

Ani tehdy jste nepropadal marnosti?

Ne. Měli jsme plno práce. Mimo jiné jsme s plk. Pavlem Löfflerem spustili projekt Historie v misích, který dokumentoval činnost českých vojáků v zahraničních operacích. Několik let, od roku 2011 do roku 2014, jsem za našimi vojáky do Afghánistánu pravidelně jezdil s tehdejším ředitelem Společného operačního centra generálem Alešem Opatou, který dějinám rozuměl a pochopil, o co nám jde. Novodobým válečným veteránům jsem při návštěvách základen ve Vardaku, Bagrámu, Lógaru a Kábulu říkal, že v zrekonstruovaném muzeu bude také prostor pro vojenské mise, kde svým dětem budou moci ukázat, jak se zapsali do historie. Nepochyboval jsem o tom, nebyly to plané sliby. Expozice věnovaná zahraničním operacím a novodobým válečným veteránům je velmi působivá. Pokaždé se mi zde vybaví slova kamaráda, novodobého

veterána, který žertoval, že chce být v našem muzeu jako exponát. Naposledy jsme se setkali na základně Bagrámu v květnu 2014. Jeho věci v muzeu máme, on je ale svým dětem už nebude moci ukázat... O sedm týdnů později utrpěl v Afghánistánu smrtelná zranění.

Je nějaké další místo v muzeu, kde zvolníte krok?

Od začátku rekonstrukce jsme s plk. Michalem Burianem a plk. Martinem Mlčochem byli na stavbě týden co týden, nevynechal jsem žádný kontrolní den, chtěl jsem být u všeho. Nespočítám, kolikrát jsem prošel všemi expozicemi, kolikrát jsem byl v zákopu první světové války, ve vagonu, který vojáky odváží na frontu. Některé věci proto možná už ani nevnímám. Každá část muzea, každá vitrína je něčím zajímavá. Dali jsme si velmi záležet na instalaci sbírkových předmětů.

Zkomplikoval nějak rekonstrukci covid?

Nezkomplikoval. Nebudu zapírat, že jsme neměli žádné obavy. Hlavní stavbyvedoucí Metrostavu ing. Martin Koch ale dokázal vše perfektně zkoordinovat. Stavební práce se na jediný den nezastavily!

Jak jste vůbec oslavil dvacet let svého ředitelování?

Pro mě byla oslava to, že jsem na zastřešeném nádvoří muzea, v nově zrekonstruované budově mohl 1. září 2022 přivítat zaměstnance Vojenského historického ústavu. Do konce srpna pracovali v náhradních prostorách.

Už jsme hovořili o generálu Medkovi. Mezi zaměstnanci Památníku byla řada dalších význačných postav první republiky.

Domnívám se, že je dostatečně známé, že v Památníku odboje, jenž vznikl v roce 1919 a sídlil v Karlíně a Tróji, působili nejlepší umělci té doby. Výtvarnou skupinu vedl kapitán československých legií ve Francii František Kupka. Do Památníku osvobození v roce 1931 pak například nastoupil jako umělecký poradce Vojtěch Preissig. Ostatně prvním předmětem zapsaným do sbírky Vojenského historického ústavu byl Preissigův linoryt – náborový plakát pro krajany, který během první světové války vytvořil ve Spojených státech. Vojtěch Preissig pracoval v Památníku až do okupace Československa. Už na podzim 1938 svému kolegovi Emanuelu Prüllovi řekl, že musí něco podniknout, aby národ zůstal vnitřně

svobodným. Vzápětí po okupaci se stejně jako další zaměstnanci Památníku zapojil do odbojové činnosti. Emanuel Prüll se z Mauthausenu vrátil, major Jaroslav Boháč zemřel ve vězení, Vojtěch Preissig zahynul v Dachau, jeho dceru Irenu Bernáškovou popravili. U popravčí zdi skončil život plk. Františka Coufala, pplk. Bohdana Kaspera, Františka Mandíka, Jaroslav Riedl nepřežil pochod smrti. Okupační moc muzeum v září 1939 zabavila. Pracovníci Památníku riskovali, když řadu předmětů ukryli. Legionářské prapory zazdili v kancelářích, pro busty významných československých osobností našli úkryt v kotelně stadionu Sparty. Na tři tisíce sbírkových předmětů odtud nacisté na konci války odvezli a jejich osud zůstává neznámý.

Je vidět, že k muzeu máte skutečně velmi silný vztah.

Je to moje srdeční záležitost. Tahle budova má pohnutou historii, tolik toho zažila... První poválečná výstava, jejíž vernisáž se konala v prosinci 1945, byla věnována československým letcům v RAF. Na výstavu se přišel podívat maršál Karel Janoušek, ministr Ludvík Svoboda, britský velvyslanec i československý prezident Edvard Beneš. O několik málo let později byli českoslovenští hrdinové britského nebe pozatýkáni, generál Janoušek odsouzen na doživotí.

Na konci října se otevře nejen zrekonstruovaná budova, ale také expozice. To není samozřejmost.

Novodobým válečným veteránům jsem při návštěvách základen říkal, že v muzeu bude také prostor pro vojenské mise, kde svým dětem budou moci ukázat, jak se zapsali historie.

To byl můj jasný cíl. Trval jsem na tom, aby součástí rekonstrukce byla tvorba expozic. Po těch všech peripetiích jsem nechtěl, abychom se dostali do situace, kdy by byla budova krásně opravená, ale na expozice by nezbyly finanční prostředky. Některé předměty se do muzea umístily už v průběhu stavebních prací – například rakousko-uherské námořní torpédo vyrobené ve Škodových závodech nebo československý pevnostní kanon.

V letošním roce se připomínalo osmdesáté výročí operace ANTHROPOID a mnoho lidí v této souvislosti vzpomínalo na výstavu, kterou jste na Žižkově uspořádali v roce 2002. V čem byla přelomová?

Na svoji dobu byla zcela jiná. Výjimečná. Návštěvníky vtáhla do příběhu. Najednou si připadali, že jsou při výcviku ve Skotsku, při vysazení do protektorátu, v ulicích okupované Prahy. Autorem scénického pojetí výstavy byl výstavář Miroslav Žálek, který měl ohromný cit pro detail i celkové vyznění. Tento muzejní přístup se stal naší značkou. Vyžaduje trpělivost, invenci, lásku k oboru. V muzeu se snažíme na pozadí historických událostí přiblížit příběhy konkrétních lidí. Už jsem mluvil o tom, co se nám za poslední desítky let povedlo, nyní se po rekonstrukci otevírá Armádní muzeum na Žižkově. Nejvíce si ale vážím toho, jakou důvěru mají lidé k naší instituci.

Řada pamětníků nebo jejich příbuzných do sbírek Vojenského historického ústavu věnovala věci, které byly svědkem dějin. Co jste získali například v tomto roce?

Nedávno se na mě obrátila příbuzná generála Karla Klapálka s tím, že se rodina rozhodla generálovy památky darovat do sbírek Vojenského historického ústavu. Odjel jsem do Orlických hor. Generál Klapálek svoje vojenské věci ze severní Afriky uložil na půdě své chalupy. Na místě u stolu, kde sedával, jsme vyplnili důležité

*Text: Hana Benešová
Foto: Jan Schejbal a sbírka VHÚ*

TAK ŠEL ČAS PROMĚNY

Rekonstrukce komplexu budov Armádního muzea Žižkov a vznik zcela nových expozičních ploch zabraly celkem čtyři roky. Už během roku 2018 bylo muzeum připravováno na celý proces, který byl slavnostně zahájen poklepáním na základní kámen rekonstrukce v září 2018. Prázdné budovy poté přejala společnost Metrostav, která rekonstrukci prováděla. Během stavebních prací probíhala intenzivní příprava podoby nových expozic, s jejichž realizací se začalo na přelomu let 2021 a 2022. V létě roku 2022 už byly exponáty na svých místech a vše směřovalo k otevření muzea pro veřejnost v říjnu 2022.

VLEVO NAHOŘE: Slavnostní poklepání na základní kámen rekonstrukce Armádního muzea Žižkov, 10. září 2018. Zleva: tehdejší ministr obrany Lubomír Metnar, ředitel VHÚ plukovník Aleš Knížek, tehdejší náčelník Generálního štábu Armády České republiky generálporučík Aleš Opata.
VPRÁVO NAHOŘE: Dvора Armádního muzea Žižkov těsně před rekonstrukcí. Celý prostor čeká zastřešení.

VLEVO DOLE: Podzemní část muzea, kde byl původně archiv. Po rekonstrukci je zde nová expozice, která je věnována období druhé světové války.
VPRÁVO DOLE: Stěhování sbírek VHÚ z původních depozitářů, které byly umístěny v podzemních prostorech muzea.

Dva snímky výstavních ploch v průběhu rekonstrukce. Okna s průhledy (vlevo na snímku je vidět Staré Město a Karlín) jsou nyní zakryta. Světelné podmínky v sálech musí respektovat ochranu exponátů.

Prostor bývalého archivu Památníku osvobození, poté sídlo knihovny VHÚ. Po rekonstrukci se zde nachází expozice věnovaná druhé světové válce.

Plocha před muzeem, vpravo budoucí přednáškové sály v podzemí

Snímek z roku 2020 ukazuje práce na fasádě budovy.

Práce ve vnitřních částech muzea, schodiště správní budovy

Stavební jáma ve dvoráně. Po rekonstrukci je zde vstupní část a výstavní sál.

Největší vizuální změnou je zastřešení dvorany muzea. Bylo k tomu použito na 80 tun oceli.

VLEVO NAHOŘE: V průběhu rekonstrukce si stavaři pomáhali také jeřábem, který byl umístěn na ploše dvorany. VPRAVO NAHOŘE: Nová expozice už vzniká. Pracovní stůl ve foyer muzea poblíž expozice věnované období do 1. světové války.

DOLE: Snímky zobrazující práce na Klenotnici, sálu s vzácnými zbraněmi

Jedna z přednáškových místností v podzemí muzea. Využití najde například pro školní exkurze.

Husitský vůz bude určitě patřit k vizuálně nejatraktivnějším artefaktům, nachází se v části expozice věnované nejstaršímu období.

Pracoviště jednoho z kurátorů muzea přímo na místě, v průběhu roku 2022, v poslední fázi vzniku nových expozic

Artefakty před umístěním do vitrín, období druhé světové války

Expoziční sál připravený na instalaci předmětů do jednotlivých vitrín. Období od roku 1740 do počátku 1. světové války.

Stěhování modelu koně do expozice věnované středověku. Scéna s modelem zobrazí krále Jana Lucemburského, jak na koni vjíždí do bitvy u Kresčaku.

Armádní generál Emil Boček instaloval na jaře 2022 do jedné z vitrín muzea věnované leteckým bojům za druhé světové války zarámovaný znak 310. československé stíhací peruti RAF. V této peruti během druhé světové války sloužil.

CÍLILI JSME NA TRADICI I MODERNITU

Rekonstrukce Armádního muzea Žižkov trvala čtyři roky, ale snahy o obnovu jeho budov i vznik nových expozic jsou staršího data. V následujícím textu popisuje klíčové body celého, více než dvacet let trvajícího procesu ředitel Odboru muzeí Vojenského historického ústavu Praha plukovník Michal Burian. Zároveň formuluje základní principy, z nichž pracovníci muzea vycházeli při tvorbě nových expozic.

O celkové rekonstrukci komplexu budov Armádního muzea Žižkov Vojenského historického ústavu Praha se uvažovalo od počátku 90. let minulého století. Důvodem byl nejen neuspokojivý a místy havarijný stav budov, do jejichž rekonstrukce se neinvestovalo od jejich vybudování na přelomu 20. a 30. let 20. století, ale i nároky návštěvnického provozu, odpovídající standardům počátku 21. století. Ty budova ve stávající podobě nebyla schopna splňovat. Vlastní příběh rekonstrukce Armádního muzea Žižkov se začal psát v roce 2000. Usnesením vlády České republiky bylo rozhodnuto, že proběhne rekonstrukce celkem devíti památníků. Vedle Národního památníku na Vítkově, Památníku Lidice, Památníku Terezín a dalších zde figuroval i Památník odboje při Historickém ústavu Armády České republiky, tedy dnešní Armádní muzeum Žižkov. Zatímco ostatní památníky procházely jeden po druhém celkovými opravami, o rekonstrukci Armádního muzea Žižkov se dlouhá léta

pouze hovořilo, a vždy, když se začala jevit v reálnějších obrysech, přišla úsporná opatření a vše se opět vrátilo na začátek. Nešlo přitom zdaleka jen o výstavní prostory muzea. V roce 2002 byl Vojenský historický ústav Praha nucen opustit Schwarzenberský palác na Hradčanském náměstí, kde sídlilo od druhé světové války Vojenské historické muzeum s expozicemi zaměřenými především na dějiny do roku 1914. Rozhodnutí navíc přišlo prakticky ze dne na den, aniž by v té době VHÚ disponoval vhodnými depozitáři k uložení sbírek ze Schwarzenberského paláce. Od roku 2002 tak byly tisíce unikátních sbírkových předmětů uloženy ve zcela nevhodujících prostorech v podzemí Armádního muzea Žižkov.

Koncepce muzejní využitelnosti

Prvním a zcela nezbytným krokem k realizaci celkové rekonstrukce muzea se tedy stalo vybudování moderních depozitářů pro trvalé

uložení sbírky VHÚ v areálu Vojenského technického muzea v Lešanech u Týnce nad Sázavou. V roce 2006 proto Ministerstvo obrany definovalo koncepci realizace rekonstrukce Armádního muzea Žižkov ve dvou etapách. V první etapě mělo dojít k vybudování moderních depozitářů v Lešanech, ve druhé pak k vlastní celkové rekonstrukci žižkovského muzea. Toto rozhodnutí ale opět nepřineslo žádný hmatatelný výsledek. Prvním konkrétním krokem se tak stalo až v roce 2009 zpracování architektonické koncepce muzejní využitelnosti žižkovského objektu VHÚ. Základní ideou bylo maximální rozšíření výstavní plochy muzea. Toho mělo být dosaženo především zrušením všech depozitářů a jejich nahrazením expozicemi, zastřešením dvorany muzea a vybudováním zcela nového vstupu s veškerým návštěvníkům zázemím v suterénu nově vyhloubeném pod dvoranou. Navrhovaný postup umožňoval rozšíření stávající expoziční plochy na

trojnásobek. Samozřejmou součástí koncepce byl bezbariérový přístup do muzea a řešení nedostatečného zázemí pro návštěvníky (chybějící šatna, informace, muzejní obchod, kavárna). Důležitou součástí projektu byl i návrh řešení vzájemného propojení jednotlivých objektů komplexu budov a všech podlaží muzea novým centrálním schodištěm a výtahem. Cílem bylo vybudovat návštěvnický vstřícný moderní prostředí s výrazným zaměřením na vzdělávací programy pro děti a mládež. Veškeré zásahy do původních částí památkově chráněného objektu byly přitom minimalizovány na nezbytnou míru.

Nové depozitáře

Současně se zpracováváním koncepce muzejní využitelnosti byla zahájena první etapa rekonstrukce. V letech 2009 až 2012 byla vypracována projektová dokumentace a následně realizována výstavba moderních depozitářů

v Lešanech. Jedna budova vznikla jako knihovna depozitář, dvě jako depozitář pro sbírku VHÚ. Kapacita depozitářů a zejména jejich vybavení variabilními úložnými posuvnými regály se musela vypočítat tak, aby umožnila v krátkodobém horizontu především uložení všech sbírkových předmětů z depozitářů na Žižkově. V dlouhodobém pak – po instalaci tisíců předmětů v nové expozici rekonstruovaného Armádního muzea – trvalé uložení nejchoulostivějších sbírkových předmětů deponovaných dosud v méně vhodných podmínkách stávajících lešanských depozitářů. Podařilo se tak vyřešit jeden z nejpálčivějších dlouhodobých problémů VHÚ: naprostou absenci kvalitních depozitářních prostor umožňujících dlouhodobé uložení sbírkových předmětů. Bezprostředně po dokončení nových lešanských depozitářů se začalo se stěhováním sbírek z depozitářů na Žižkově. Celý proces stěhování a systematického ukládání do připraveného úložného systému probíhal

v letech 2013 a 2014. V červnu 2013 byl mezitím Ministerstvem obrany schválen investiční záměr rekonstrukce Armádního muzea Žižkov a v listopadu bylo vyhlášeno výběrové řízení na zpracování projektové dokumentace. Komise se v březnu 2014 sice seznámila s nabídkovými cenami, o měsíc později ale došlo na úrovni 1. náměstka ministra obrany k přehodnocení výdajových priorit resortu Ministerstva obrany a bylo vydáno rozhodnutí o zrušení zadávacího řízení. Celý několikaletý proces přípravy rekonstrukce se tak v klíčovém okamžiku opět zastavil. Zlom nastal v prosinci 2014, kdy ředitel Kabinetu ministra obrany telefonicky informoval ředitele VHÚ o zrušení rozhodnutí Ministerstva obrany z dubna 2014 Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže, k němuž se odvolal jeden z účastníků zrušeného zadávacího řízení. Vše se tedy mohlo opět rozběhnout, bohužel však s ročním zpožděním a se všemi dopady s tím souvisejícími, včetně finančních.

Část expozice druhé světové války, rok 1939, okupace českých zemí. Historický německý motocykl BMW z 30. let jako exponát, v pozadí videoukázka s československým stíhacím letounem Avia B-534. Na zemi zvětšená mapa protektorátního území.

Investice do budoucnosti

Projekční práce byly zahájeny na jaře 2015. Hlavní cíl byl jasný od prvního okamžiku. Zatímco mnohé rekonstrukce muzejních budov probíhaly v nedávné době ve dvou etapách – projekt a rekonstrukce budovy a následně projekt a výstavba stálých expozic, vedení VHÚ se rozhodlo pro souběžnou realizaci stavby s muzejními expozicemi. Oba tyto přístupy mají svá čtená pro i proti. Dnes už ale můžeme konstatovat, že model zvolený v případě Armádního muzea Žižkov se jednoznačně osvědčil a umožnil zpřístupnění celých stálých expozic široké

Expozice klade důraz na vystavované unikátní předměty, které doplňuje moderními audiovizuálními technologiemi i scénickými prvky.

veřejnosti se zcela minimálním časovým odstupem od dokončení stavebních prací. Ruku v ruce s přípravou projektu na rekonstrukci budovy se rozeběhly i práce na projektu stálých expozic. Na rozdíl od mnoha především zahraničních muzeí nevznikl rozsáhlý autorský tým tvořený mnohdy především externisty, ale příprava expozic probíhala od samého počátku v úzkém okruhu pracovníků VHÚ. Klíčová role byla svěřena především kurátorům jednotlivých muzejních podsbírek.

Tento postup zcela odpovídal hlavnímu zámeru, tedy aby se středobodem celé expozice staly unikátní předměty ze sbírky VHÚ (blíže viz rámeček Předměty jako základ: koncepce nových expozic). V průběhu roku 2016 byla dokončena kompletní projektová dokumentace budoucí podoby Armádního muzea Žižkov včetně muzejních expozic až do úrovně jednotlivých exponátů umístěných do projektovaných vitrín. V závěru roku pak byla získána i veškerá potřebná stavební povolení. Na jaře 2017 zaznělo na kolegiu ministra obrany, které

náčelník Generálního štábu Aleš Opat a ředitel VHÚ Aleš Knížek, bylo již jasné, že stavba, jejímž generálním dodavatelem se stala společnost Metrostav, začne na přelomu roku.

Dovednost odborníků

Projekt expozic je jedna věc, realita ale může být velmi odlišná. Zatímco 3D vizualizace vitrín s exponáty mohou vypadat skvěle, v případě adjustace skutečných předmětů může nastat řada problémů. Pro těžké a rozměrné zbraně to platí dvojnásob. Právě proto byla zvolena metoda, která namísto umu počítačových grafiků využila dovedností restaurátorů a výstavářů VHÚ. Do zhotovených maket jednotlivých vitrín byly postupně zkušebně instalovány všechny předměty podle stávajícího projektu. Na základě reálné podoby vitríny následně kurátoři muzejních sbírek navrhovali doplnění či obměnu připravovaných exponátů. U některých bylo již od začátku jasné, že v expozici nemohou chybět, u jiných docházelo k definitivnímu rozhodnutí až během této zkušební instalace. Kurátoři podsbírek vybírali nejen nejcennější předměty ze sbírky VHÚ, ale i předměty veřejnosti zatím zcela neznámé, které byly teprve nedávno získány do sbírek. V rámci tohoto procesu se zkoušely různé typy instalačních pomůcek a hledala se nejlepší cesta k bezpečné a současně efektní adjustaci jednotlivých exponátů. Rok trvající přípravná fáze byla sice mimořádně náročná, právě takto získané zkušenosti ale později umožnily rychlou instalaci

a eliminovaly na minimum nutnost změn a dokonce doprovázených opravami vitrín. Vlastní realizace stálé muzejní expozice pak začala v únoru 2022 a intenzivně probíhala až do otevření muzea v říjnu 2022. Zvláštní kapitolu přípravy představují doprovodné muzejní texty, které vznikaly ve spolupráci pracovníků Odboru muzeí a Odboru historicko-dokumentačního. Cílem bylo dosažení vyvážené úrovně mezi odborností a srozumitelností pro velmi různorodé cílové skupiny návštěvníků muzea. Napomoci by k tomu měl i jednotný grafický design všech informačních zdrojů.

Jedenáct výstavních celků

Jako celek cílí muzeum na různé typy návštěvníků. Pro ty, kteří navštíví muzeum jen na krátkou dobu a zaměřují se především na tzv. highlighty, je napříč celou expozicí připravena jednotná řada vitrín s exponáty s příběhem. Každá taková vitrína prezentuje jen jeden zcela unikátní předmět, jehož příběh je doprovázen pomocí audiovizuálních prostředků. Na druhém konci pomyslné návštěvnické škály jsou ti, kteří navštíví muzeum opakovaně a hledají jakoukoliv bližší informaci k vystavovaným předmětům. Pro ně je připraven systém QR kódů, kterými je opatřena každá vitrína a jejichž prostřednictvím se mohou seznámit s obsáhlejšími informacemi o vystavovaných exponátech, než jaké umožňují svým rozsahem standardní muzejní popisky. Pro návštěvníky, kteří nechtějí jít cestou QR

kódů nebo nedisponují odpovídající technologií, jsou stejné informace připraveny v dotykových LCD displejích rozmístěných v expozicích. Budova Armádního muzea byla rozdělena do jedenácti výstavních celků. Expoziční sály čísla 1 až 7 provedou návštěvníky chronologicky vojenskou historií našich zemí od 6. století až po současnost. Osmý a devátý sál jsou pak určeny na krátkodobé výstavy (s možností jejich propojení), dvorana muzea je multifunkčním prostorem pro výstavy i nejrůznější další aktivity. Původní služební vchod do správní budovy VHÚ se přeměnil na stálou expozici věnovanou historii budovy. Mimořádně důležitou součástí muzea je i nové zázemí pro školní výpravy spojené se dvěma výukovými sály. Mezi více než sedmi tisíci vystavenými exponáty zaujímají zcela specifické postavení předměty spojené s činností vojáků Armády České republiky na zahraničních misích. Na rozdíl od ostatních předmětů, které se staly součástí sbírky muzea díky tomu, že se zachovaly z minulosti, jsou tyto získávány tzv. aktivní selekcí, tedy snahou pracovníků VHÚ o muzealizaci soudobé skutečnosti a systematickým vytvářením sbírky určené teprve budoucím návštěvníkům.

Jedním z hlavních cílů při vzniku expozice bylo, aby měl návštěvník možnost vnímat vystavovaný předmět bez rušivých vlivů. Mezi ně patří i nepřímé světlo. Všechna okna v muzeu byla proto v rámci rekonstrukce zasklena. Díky několikaměsíčnímu úsilí pracovníků

firmy Etna, kteří zodpovídají za light design celé expozice, se podařilo dosáhnout požadovaného cíle: muzejní sály se zahály do šera, zatímco jednotlivé exponáty vystupují a dávají na odiv svou výjimečnost. Pohodlí návštěvníků byla podřízena i velikost písma muzejních textů i popisů. Jedním z nejzajímavějších momentů realizace expozice Armádního muzea bylo sledování vztahu, který si k ní někteří zainteresovaní postupně získávali. V rámci VHÚ se jednalo o pestrý směr pracovníků. Již jen základ autorského týmu tvořilo několik generací zaměstnanců, kteří se vzájemně ovlivňovali a doplňovali. Za „vzorový tým“ lze považovat skupinu připravující expoziční sál číslo 1 věnující se dějinám do roku 1740. Od prvního okamžiku se jednalo o nejsložitější problém, jak do jediného sálu vměstnat poutavou formou více než tisíciletou historii. Vztah ke vznikající expozici ale nezískávali zdaleka pouze zaměstnanci VHÚ. S následujícími týdny přibývalo i pracovníků externích firem, kteří začínali pro celkový výsledek doslova dýchat. Poslední týden před slavnostním otevřením nové expozice byly pro všechny nesmírně hektické. Zda přineslo veškeré úsilí odpovídající výsledky, ale zhodnotí až první návštěvníci.

Text: plk. Michal Burian, ředitel Odboru muzeí VHÚ
Foto: Andrej Halada

PŘEDMĚTY JAKO ZÁKLAD: KONCEPCE NOVÝCH EXPOZIC

Při vzniku nové expozice Armádního muzea Žižkov vycházeli její tvůrci z úvahy, aby se středobodem staly unikátní předměty ze sbírky VHÚ. Tato věta se může jevit v kontextu rekonstrukce muzea a budování nové stálé expozice jako naprosto samozřejmá. Ale v posledních letech můžeme vidět v řadě světových muzeí jistý odklon od tohoto tradičního konceptu. Sbírkový předmět v některých nových expozicích přestává být jejich středobodem a je zatlačován do pozadí zdánlivě efektnějšími prostředky muzejní prezentace. Do jisté míry to souvisí i s přibývajícimi, zcela nově vytvářenými muzejními institucemi, které sice nedisponují rozsáhlými sbírkovými fondy, zato mají často politickou podporu a s ní související dostatek finančních prostředků. Vznikají tak expozice, které nahrazují právě nedostatek sbírkových předmětů finančně náročnou formou prezentace prostřednictvím řady poutavých audiiovizí. Tradiční muzea staví tento přístup do problematičtější role. Chtějí-li jít takřka s dobou a udržet si konkurenceschopnost, musí se této formě prezentace přizpůsobit – současně ale narážejí na velmi palčivý

problém udržitelnosti moderních audiovizuálních technologií. Tradičních dotačních či grantových pět let je v případě stálé expozice zcela marginálních. Jednou věcí je tak získat finanční prostředky na pořízení těchto technologií, druhou pak financování jejich provozu, servisu a průběžné obnovy. V kontextu současných diskusí o udržitelném rozvoji, úsporách energií a ochraně životního prostředí se pak paradoxně některá nejmodernější muzea hlásí se k zásadám environmentální výchovy stávající zcela závislými na dodávkách elektrické energie pro ovládací počítačové servery a početné audiovizuální efekty. V Armádním muzeu Žižkov neměla vzniknout expozice soupeřící o návštěvníky množstvím nejmodernějších technologických prvků a „vychytávek“. Středobodem jsou sbírkové předměty, které vyprávějí historii našeho státu, příběhy našich předků i odrážejí umělecké řemeslo doby svého vzniku. V poslední době můžeme často spatřit muzejní instalace, v nichž zaniká to hlavní, co je úkolem muzeí, tj. uchovávat a prezentovat hmotné doklady naší minulosti. Řada evropských muzeí tak postupně opouští své tradiční zaměření na

sbírkový předmět a po vzoru amerických muzeí upřednostňuje vzdělávání a především zábavu návštěvníka. Autentický exponát je tak často nahrazován didaktickým modelem, replikou či 3D vizualizací. Tento typ instalace na jedné straně napomáhá chránit unikátní sbírkové předměty, současně ale jejich význam upozaduje. Vrcholným dokladem tohoto trendu jsou mnohá science centra, která jsou plná interaktivních prvků a úspěšně tak konkurují tradičním technickým muzeím. Návštěvníci pak od muzeí někdy očekávají spíše herní prostor a jsou zklamaní množstvím statických exponátů, aniž by byli schopni docenit význam toho, že se daný předmět vůbec dochoval. Právě orientace na herní grafiku oblíbenou nejen u dětí a mládeže v sobě ale nese nejedno úskalí. I v případě, že se podaří pořídit grafiku na špičkové úrovni své doby, je v okamžiku otevření muzea již de facto zastaralá. Záhy již není špičková a po dvou až třech letech vyvolává u cílové skupiny spíše úsměvy než očekávané zaujetí. Časté obměny jsou přitom pro většinu muzeí zcela mimo jejich finančních možností. Projekt expozic Armádního muzea Žižkov se proto snaží velmi uvážleně kombinovat tradiční muzejnictví s moderními prvky. Hlavní důraz klade na vystavované unikátní předměty, které vhodně doplňuje moderními audiovizuálními technologiemi, scénickými prvky

a modely. Autoři jednotlivých částí expozice se současně snažili najít vhodný kompromis mezi předkládáním exponátů návštěvníkům jako výsledku vědeckého výzkumu a jejich zaujetím i poučením. Z celkového času stráveného tvorbou projektu byla významná část věnována právě hledání způsobů účinné prezentace. Autoři expozic trávili s architekty dodavatele projektu z firmy Techniserv a jejich subdodavatelů dlouhé týdny s cílem vytvořit expozici, která umožní muzeu konkurovat mnoha jiným možnostem trávení volného času a současně zprostředkuje návštěvníkům unikátní sbírkové předměty tak, aby byl čas, který stráví v muzeu, spojen nejen s poznáním, ale i hlubokým osobním prožitkem. Diskuse, zda emoce vůbec patří do vojenského muzea, vedená v posledních letech na mezinárodní úrovni, byla na počátku příprav projektu autorským týmem zcela jednoznačně rozhodnuta v jejich prospěch. Autoři si v této souvislosti rovněž plně uvědomovali, že totalitní režimy 20. století dokázaly snadnou zneužitelnost muzeí, a o těch vojenských to platilo dvojnásob. Autorský tým se tedy zaměřil i na formu prezentace, která by napomáhala k tomu, aby se muzeum stalo místem setkávání a diskuse.

Text: Michal Burian

Prostor Klenotnice v části věnované období 1740–1914. Jsou zde představeny některé z esteticky nejvytříbenějších exponátů ze sbírek VHÚ, především zbraní.

EXPOZICE

Sedm a půl tisíce exponátů v téměř třech stovkách vitrin, v sedmi hlavních částech mapujících vojenskou dějiny českého území od počátků až po současnost. To je nová expozice v Armádním muzeu Žižkov, která se nachází ve čtyřech podlažích na pěti tisících metrech čtverečních. Představujeme vám ji tak, jak jí může procházet i návštěvník přímo na místě.

Od nejstarších dob až po rok 1740

První část nové expozice Armádního muzea Žižkov zachycuje nejdelší časové období, od doby 30 000 let napět až po rok 1740. Expozice je členěna na sedm sekcí. První nese název Na úsvitu českých dějin. Návštěvník vstoupí do expozice a může si prohlédnout pravěké exponáty: pazourky, hroty šípů, nátepní destičku (používala se při střelbě z luku a chránila část paže). V antické sekci se nachází jeden z vůbec nejvýznamnějších exponátů: římský jezdecký meč spatha. Meč je zároveň prvním „předmětem s příběhem“. Má i samostatnou audio a videoprojekci, v níž je vylíčena minulost meče, k čemu a jak se používal. Na archeologickém nálezu lidské lebky je ukázáno, jak vypadalo sečné zranění po úderu mečem či sekyrou.

Druhá sekce Za časů knížat a králů zachycuje 12. – 14. století. Vévodí jí scéna před bitvou u Kresčaku (1346), český král Jan Lucemburský je připraven vjet do bitevní vřavy. Husitský věk je název třetí sekce, s velkou scénou s vozovou hradbou a bojovníky: střelcem z kuše, střelcem z ruční palné zbraně – píšťaly, bojovníkem s cepem. Do scény je zabudován originál komorového děla na burgundské lafetě z 15. století. Světovým unikátem je trojhlavňová puška ze severní Itálie, která kromě tří hlavních odpalovacích doutnákem disponuje ještě čtyřmi krátkými pistolovými hlavními zabudovanými v pažbě.

Návštěvník vchází do čtvrté sekce pojmenované Zbrojnice. Tady jsou představeny řemeslně nejkrásnější zbraně a části zbroje dané éry. Jedna z vitrin je věnována rapírům (civilní sečné zbraně), významné jsou malované štíty sloužící k reprezentačním či slavnostním účelům.

NOVÉ EXPOZICE

Sedm hlavních částí expozice Armádního muzea Žižkov

- Od nejstarších dob až po rok 1740
- Od roku 1740 do roku 1914
- První světová válka 1914–1918
- Zákopy první světové války
- Československo v meziválečném období 1918–1938
- Roky 1938–1948, druhá světová válka
- Od roku 1948 až do současnosti

Vystaveny jsou rovněž popravčí meče. Jedná se o originály několik set let staré. Část číslo pět Nový věk – věk bouří zobrazuje boje křesťanství s islámem v 16. století. Výzbroj osmanských Turků stojí v protipólu ke křesťanskému kyrsu s rytinou madony nebo morionu (přilbě) s rytinou modlíciho se k Ježíši. Raritou jsou funkční modely děl, které byly používány na sálovou střelbu. Třicetiletá válka (1618–1648) je šestou sekcí. Každá vitrína je věnována konkrétnímu druhu vojska: dělostřelectvu, pěchotě, jezdecktvu. V každé jsou zbraně i příslušenství – např. prachovnice nebo mušketýrský bandalír (pás přes prsa s nádobkami na střelný prach). Působivá jsou diorámata s cínovými vojáků zobrazujícími jezdeckou šarvátku či sestavu pikenýrů. Nad touto částí je vestavěné patro, které je věnováno bitvě na Bílé hoře roku 1620 a popravě dvaceti sedmi českých pánů roku 1621. Dominantním exponátem je popravčí meč. Ve středové vitríně je vystaven i bavorský jezdecký praporec Katolické ligy; jedná se o jednu z nejstarších vexilologických památek dochovaných na našem území. Poslední sedmá sekce Ohrožení z východu ilustruje boje Evropy s osmanskými Turky. Vystaveny jsou moderní křesadlové pušky i vzácné kožené dělo s erbem toskánského

Lékařský vůz z období napoleonských válek. Exponát vznikl podle dobové dokumentace.

velkovévody. V celé expozici jsou i volně stojící exponáty. V audiovizuální projekci je zobrazena analýza smrtelných zranění Jana Lucemburského z bitvy u Kresčaku. Video o husitském věku je doplněno ukázkou bitevních scén z filmu režiséra Otakara Vávry Proti všem.

Od roku 1740 do roku 1914

Hned po vstupu do expozice si návštěvník může prohlédnout galerii českých panovníků počínaje Marií Terezií až po Františka Josefa I. Navazuje pasáž Válka v době osvícenství, v níž jsou ukázány tereziánské a josefínské reformy i nové typy zbraní; puška větrovka či dragounská karabina systému Crespi. Další část je věnována válkám o rakouské dědictví (1740–1748) a sedmileté válce (1756–1763), následují napoleonské války na přelomu 18. a 19. století. Z Francie pochází vzácná pokrývka hlavy, medvědice granátníka císařské gardy a také posmrtná maska císaře Napoleona I. Do napoleonského období spadá

i velká scéna lékařského vozu s operací zraněného. Vůz byl vytvořen na základě dobového vojenského předpisu. Na konci této části je předmět s příběhem: český šlechtický kříž, vzácné vyznamenání založené roku 1814, které císař František I. udělil pouze 38 příslušníkům české šlechty, kteří tvořili jeho tělesnou stráž při tažení na Paříž.

Přechod z válek napoleonských do válek první poloviny 19. století symbolizují tři z nejvýznamnějších rakouských vojenských velitelů, kteří pocházeli ze starých českých šlechtických rodů: Josef Václav Radecký z Radče, Alfred Windischgrätz a František Jindřich Šlik. Vystaveny jsou jejich osobní věci. Následuje období druhé poloviny 19. století s prusko-rakouskou válkou roku 1866. Vyvrácena je legenda, že pruským vojskům vyhrály bitvu u Hradce Králové moderní pušky-jehlovky. Nyní už návštěvník vchází dveřmi do jednoho z vrcholů celé muzejní expozice, Klenotnice. Ve dvaceti vitrinách zde Vojenský historický ústav Praha představuje na 250 předmětů,

nejvýznamnější příklady puškařského a mečířského řemesla z oblasti loveckých, civilních zbraní. Jsou zde kulovnice s kolečkovým zámkem, lovecké chladné zbraně, rané opakováčky, zbraně hraběte Šporka, orientální zbraně či pušky a pistole amerického Západu, dětské zbraně Františka Ferdinanda d'Este. Klenotnice je mimořádným prostorem i pro své dvoupatrové řešení, dvě točitá schodiště a decentní atmosféru.

Z Klenotnice se návštěvník vrací do vojenské reality. Pasáž Belle Époque zobrazuje období konce 19. století a počátku 20. století. Předvedeny jsou nové zbraně a modernizace armád, také balkánské války. Celá pasáž končí citátem spisovatele Maxe Broda: „Kdo nežil před rokem 1914, neví, co je sladkost života.“

První světová válka 1914–1918

Ústředním motivem této expozice je vlak. Železniční vagon přivádí návštěvníka do zákopů první světové války a na jejím konci jej odváží zpět do života. Vlaky dopravovaly na frontu tisíce a tisíce vojáků, výzbroj, materiál i potraviny. Druhým směrem pak přivá-

Celá pasáž končí citátem spisovatele Maxe Broda: „Kdo nežil před rokem 1914, neví, co je sladkost života.“

žely raněné. Železnice je nerozlučně spjata i s anabází čs. legií v Rusku, jež se po ovládnutí transsibiřské magistrály probíjely do Vladivostoku. V úvodní sekci expozice jsou ukázány přípravy na válku a atentát na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este v létě roku 1914. První vagon, do kterého návštěvník vstupuje, je odjezdem na frontu. Uvnitř vagonu je vykreslena problematika domácího i zahraničního

Galerie panovníků od Marie Terezie až po Františka Josefa I.

českého (československého) odboje. Představen je prapor České družiny a prapor pařížského Sokola.

Když návštěvník vystupuje z vagonu, vchází už do válečného konfliktu. Expozice je koncipována tak, že míří do zužujícího se prostoru

napodobeninou zákopů první světové války (viz následující část). Pokud návštěvník pokračuje v prohlídce expozice 1914–1918, vstupuje do části věnované technice a umění za války. Válka rozvinula sféru tanků, letectví, námořnictva, objevily se nové pěchotní i chemické zbraně. Zároveň měla dopad na lidské vědomí, což bylo reflektováno v umělecké tvorbě. Představeni jsou ti čeští umělci, kteří válku poznali na vlastní kůži: František Kupka, Otto Gutfreund či Josef Váchal. Je zde také rakousko-uherské torpédo 38 cm, francouzský rotační letecký motor Clerget, kulomety, nábojnice do těžkých kanonů, ruská námořní mina či replika prvního francouzského tanku Schneider CA-1 v měřítku 1:1 s originálním 75mm kanonem.

Následně se návštěvník ocitá na malém pódiu, opět před vagonem. Jsou zde dva interaktivní panely ilustrující hlavní události války: bitvu u Verdunu, bitvu na Sommě, vstup USA do války, revoluci v Rusku. Samostatnou část má vyhrazena bitva u Zborova v červenci 1917. V závěrečné části expozice, ve druhém

wagonu, je zobrazeno působení našich legií v Rusku a život během jejich putování transsibiřskou magistrálou. Vykresleno je i nasazení Čechů v rakousko-uherské armádě. Následuje konec války a vznik Československa. Jedna figurína představuje vojáka v rakousko-uherském stejnokroji, ale s českou symbolikou, druhá je v sokolském stejnokroji. Součástí jsou i exponáty s příběhem: první je věnovaný českému legionáři Václavu Dostalovi, který padl v bitvě u Arrasu (1915), druhým exponátem je osobní kozácká šaška (zbraň podobná šavli) Milana Rastislava Štefánika.

Zákopy první světové války

Sál Zákopy první světové války má v návštěvníkovi navodit pocit, že se nachází ve skutečné válečné vřavě. Jsme na západní frontě v roce 1918, vstupujeme do druhé linie zákopů. Procházíme labyrintem zákopových stěn a úzkými chodbami. Zvukové a obrazové efekty dotvářejí atmosféru boje, návštěvníkova chůze sama spíná jednotlivé scény a efekty. Prvním polním objektem je odpočinkové místo pro vojáky, úkryt s palandami. Druhým je polní předsunuté velitelské stanoviště (ztvářeno 3D způsobem), francouzští důstojníci plánují bojovou činnost. Třetím objektem je ambulance-obvaziště, čtvrtou scénou je činnost spojařů. Následuje přesun do první linie, kde je návštěvník součástí boje na předním okraji fronty. S pomocí periskopu může nahlédnout do „země nikoho“. Šlo o přímou válečnou linii, zaminovaný a rozstřílený pás země mezi oběma stranami. K vidění jsou figuríny vojáků připravených k útoku, zní hlasitá střelba. Projekce ukazuje pohled na válčiště a nepřátelské zákopy. Přímý válečný prožitek je nesdělitelný a nezapaditelný, přesto zážitková expozice přibližuje, co mohli lidé nasazení na válečných

Zákopy první světové války, zážitková expozice přibližující život na západní frontě v roce 1918

frontách zažívat. Jak vypadala bezútěšnost, surovost, marnost a šedivost reality masové ho konfliktu 1914–1918.

Československo v meziválečném období 1918–1938

Československo by se nemohlo zrodit bez existence legií a jim je také věnována úvodní část páte části expozice Armádního muzea Žižkov. Hned v úvodu nabízí informace o návratu legionářů do vlasti, zároveň jsou představeny události spjaté se vznikem republiky. Následuje část o vojenské službě, popisuje prezenční (základní) službu a profesionální část armády (tzv. gážisté, rotmistrovský a důstojnický sbor). Dokumentovány jsou meziválečné aliance, Malá dohoda a spojenecké smlouvy s Francií a Sovětským svazem. Galerijní sekce nabízí portréty nejvyšších armádních představitelů i stejnokroje generálů Pellého, Fauchera, Čečka, Eliáše či Medka. Exponát

s příběhem je československý Řád Bílého lva, který byl udělen italskému generálovi Andreu Grazianimu. Následuje část Zbrojní výroba o meziválečném zbrojním průmyslu. Jsou tu prototypy či unikáty pěchotních zbraní, významné exportní zbraně – lehké kulomety, pušky, v modelech jsou ukázány tanky i děla. Kroky vedou návštěvníka do velkého sálu, kde jsou představeny všechny složky prvorepublikové armády. Hlavní prostor je věnován složce „zbraně“, tedy pěchotě, dělostřelectvu, jezdecktvu, letectvu, ženijnímu vojsku a telegrafnímu vojsku. Jedna z vitrín je věnována řádům a vyznamenáním, je zde kompletní kolekce Řádů Bílého lva. Finální část expozice se věnuje období 30. let: republika je v ohrožení a probíhají intenzivní přípravy na její obranu. Dominantou je replika střelecké místnosti pěchotního srubu, která dokládá výstavbu čs. pohraničního opevnění. Expozice končí mobilizací v září roku 1938. Celou expozici provází řada dobových filmových

záběrů ukazujících naši armádu, její výcvik, předvádění nových zbraní atd. Filmově dokumentován je i sokolský slet z roku 1938, který demonstroval odhodlání bránit republiku.

Roky 1938–1948, druhá světová válka

Jedná se o prostorově největší část celé expozice v Armádním muzeu Žižkov. Začíná mnichovskou dohodou a rozbitím Československa v září 1938. Návštěvník si může prohlédnout faksimile textu dohody, symbolicky je zde umístěn i původní československý hraniční sloup z první republiky. Následuje 15. březen 1939, okupace zbytku Československa nacisty, ale také vznik Slovenského štátu. Jeden z exponátů vyjadřuje zánik československé branné moci: bývalý vojenský plášť, následně předělaný na civilní. Začátek druhé světové války 1. září 1939 je ilustrován i unikátní blůzou sovětského vojenského ataše v Polsku generála P. S. Rybalka. Dokumentovány jsou i podzimní protesty české společnosti proti okupaci, které vyvrcholily uzavřením českých vysokých škol 17. listopadu 1939 a prvními popravami. Rozlehlý expoziční prostor druhé světové vál-

K vidění je faksimile textu mnichovské dohody i československý hraniční sloup z první republiky.

ky sleduje časovou linii let 1940–1944 a zároveň zobrazuje západní i východní frontu doplněnou o protektorátní témata. Je tu ukázán vznik naší armády ve Francii, bitva o Británii, internace v SSSR, československý odboj v protektorátu, ale i zbrojní výroba pro Německo. Nechybí boje našich vojáků na středním východě a u Tobruku. Z exponátů zmiňme

Sál expozice Československo 1918–1938, který je věnován prvorepublikové zbrojní výrobě.

pumovnici i stříliště z německých bombardérů, osobní předměty tří odbojářů – Tří králů Josefa Mašína, Václava Morávka a Josefa Balabána, znak 311. československé bombardovací perutě RAF podepsaný králem Jiřím VI., nejvyšší francouzská vyznamenání udělená stíhacímu esu, pilotu Aloisi Vašátkovi.

Samostatná vitrína je věnovaná i dalším výsadkům z let 1942–1945, jsou zde osobní předměty Oldřicha Pechala, Bohuslava Grabovského, Čestmíra Šikoly nebo samopal Sten Gun Rudolfa Pernického. V linii východní fronty tvoří kostru expozice bojová cesta československé vojenské jednotky v SSSR Buzuluk–Sokolovo–Kyjev–Bílá Cerkv a Dukla. Vynechané není ani Slovenské národní povstání a partyzánské hnutí v protektorátu. Západní linie si všímá československé armády ve Velké Británii či nasazení našich letců, vrcholem je zformování čs. obrněné brigády a její nasazení u Dunkerque. Zásadním prvkem je pasáž věnovaná vyvražďování Židů za druhé světové války. Téma se nachází v samostatné části, jejíž prostorové řešení zobrazuje cestu jdoucí do dálky, do ztracena. Po stranách cesty jsou vitríny s předměty dokumentujícími tuto tragickou etapu lidských dějin. V přízemní části expozice druhé světové války jsou i velké exponáty: kompaktní německé

Druhá světová válka: vlevo ukázka ilegálního vysílání, vpravo maketa atomové bomby svržené na Hirošimu

dělo navržené pro výsadkové jednotky, část z transportního letadla Messerschmitt Me 323 Gigant, britská motorka, dálkově ovládaný tančík Goliáš, třípalcový minomet či hláska protiletadlové obrany z Prahy Dejvic. Když návštěvník vstoupí do druhého patra (resp. mezipatra), dostává se k období konce války 1945 a květnovému povstání českého lidu. Tečkou za

armády a hledání nové standardní zbraně; je zde vystavena unikátní sbírka prototypů ručních zbraní vyvíjených ve zbrojovkách v Brně a Strakonici. Jedna z vitrín se věnuje vývoji těžkého samopalu, tedy budoucího samopalu vz. 58. Závěr představuje vitrina zobrazující únor 1948 a převzetí moci komunisty.

Celkově je v části 1938–1948 vystaveno té-

do zahraničí, vystaven je Josefův stejnokroj z americké armády. Také květina z vězení, kterou vyrobila jejich matka Zdena. Návštěvník pokračuje do prostoru nazvaného Sovětzace. Vystavena je uniforma ministra obrany Alexeje Čepičky, kuriozitou je model Tank míru, který dostal darem Klement Gottwald. Na místě motoru je popelník, cigareta se vkládala do výfuku. Následuje pasáž o vzniku Varšavské smlouvy (1955), vitríny ukazují československý kulomet vz. 52, ale také vybavení americké armády. Dominantním prvkem je model obrněného transportéru OT-64 SKOT, jehož vývoj začal v polovině 50. let.

Obrodnému procesu 60. let vévodí maketa sovětského tanku T-55 s figurínou sovětského okupačního vojáka. Klíčovým exponátem je československá vlajka potřísněná krví ze srpnových dní 1968. Vystaven je i sovětský kulomet SGMET z vyhořelého tanku T-55 (ze střetů na pražské Vinohradské třídě), zástava elitního 7. výsadkového pluku s posádkou v Holešově, který odmítl při okupaci vydat kasárenské objekty sovětské armádě.

Následuje období normalizace, ve videoprojekcích je možné zhlédnout četné ukázky z cvičení armád Varšavské smlouvy. Je zde i část protiatomového krytu s prostředky protichemické ochrany. Pak už následuje konec

tzv. tábora míru. Vystaveny jsou předměty bezpečnostních složek – sledovací zařízení, zásahový štít či bílá přilba jednotek potlačujících demonstrace na konci 80. let.

Druhá část expozice se věnuje naší armádě po listopadu 1989. Jak transformaci na profesionální armádu, tak při nasazení v zahraničních operacích.

Sametovou revoluci z podzimu 1989 připomíná i potisk na zemi s hesly z protestních shromáždění. Následuje vitrina o odchodu sovětských vojsk ze země (1991). Téma doplňují figuríny sovětského důstojníka a vojína základní služby v naší armádě. Navazuje proces, kterým země vstoupila v roce 1999 do NATO. Z moderních zbraní dominuje česká odstřelovací puška OP 96 Falcon či útočná puška CZ 805 BREN A1. Figurína zobrazuje instruktora výcviku z roku 2015. Kruhová vitrina představuje některé z prototypů stejnokrojů AČR. Poblíž stojí motorka z Mali, která patřila teroristovi a naši vojáci ji získali.

První vitrina k zahraničním misím je věnována našemu působení na Balkáně včetně předmětů ze základny Tango 23. V druhé se nacházejí exponáty z operací na Blízkém východě, Mali, v Pobaltí. Figurína rotmistra československé armády dokládá nasazení v Perském zálivu v roce 1991.

Velký prostor je věnován dvacetiletému působení v Afghánistánu. Představeno je zde improvizované výbušné zařízení, kulomet M60 zničený v boji s povstanci, střepina rakety vypálená na naši základnu, směrovníky ukazující vzdálenosti do míst v České republice. Unikátem je historický kulomet vz. 30, který byl z Československa vyvezen v 30. letech a naši vojáci ho získali během afghánského působení. U stropu jsou zavěšeny dva drony a nechybí předmět s příběhem, přilba vojáka z Afghánistánu.

Celá sekce vrcholí ukázkou života našich vojáků v Afghánistánu, jde o věrné zobrazení

Hned za vchodem do expozice věnované období po roce 1948 jsou pohraniční dráty.

Figurína sovětského vojáka na tanku T-55 výmluvně dokumentuje dění roku 1968.

ubikace a kanceláře s figurínami vojáků v měřítku 1:1. Naproti najdeme ceduli ze základny Shank a rozměrnou koláž fotografií, která zachycuje české nasazení v Afghánistánu v nejrušnějších situacích. Tuto část i celou sekci věnovanou Armádě České republiky uzavírá

vojenská kaple, jako vzpomínka na padlé vojáky v našich zahraničních operacích.

Text: Andrej Halada
Foto: Filip Vetter, Andrej Halada

Pak už může návštěvník otevřít dveře a ocitá se... za železnou oponou.

válečnými událostmi je válka v Pacifiku a svržení atomových bomb na Japonsko. Jsou zde významné a kvalifikační odznaky Paula Tibbetse, pilota bombardéru B-29, který provedl první atomový nálet. Všemuvévodí zavěšený model bomby Little Boy v měřítku 1:1, která byla shozena na Hirošimu.

Téma tří let částečné svobody v Československu 1945–1948 začíná návratem prezidenta Beneše, vojáků i vězňů koncentračních táborů do vlasti. Následuje vysídlení Němců a obnova naší armády, bojové nasazení proti banderovcům na Slovensku. Popsána je operace Důvěrné Izrael, tedy pomoc ČSR nově vzniklému židovskému státu. Expozice ukazuje snahy o sjednocení výzbroje československé

měř sto stejnokrojů. Počet pušek, pistolí, automatických zbraní atd. jde do několika stovek kusů.

Od roku 1948 až do současnosti

Ještě než vstoupí návštěvník do výstavních sálů závěrečné sedmé části expozice, všimne si velkého exponátu: československého protiletadlového čtyřkulometu vz. 53. Pak už může otevřít dveře a ocitá se... za železnou oponou. Sál je pojat jako čs. státní hranice, kterou komunistický režim vybavil dráty s elektrickým proudem a hláskami, aby nikdo z tohoto „vnuceného ráje“ nemohl odejít. Dokumentován je i vznik Pohraniční stáže. Pozornost je věnována i bratrům Mašinovým a jejich útěku

A collection of historical armor and clothing items. At the top left is a quilted gambeson with orange lacing. Next to it is a blue tunic with yellow trim and a black collar. To the right is a metal helmet with a faceplate. Below the gambeson is a sword with a blue scabbard. In the foreground is a light blue turban with a red jewel. To the right of the turban are two more metal helmets, one with a faceplate and one without.

**Ruský legionář
a člen Sokola**

POD SKLENĚNÝM DEŠŤNÍKEM

Je to nejviditelnější nový prvek Armádního muzea Žižkov: zastřešení dvorany. Mohutná a přitom průhledná ochrana před deštěm a nepohodou, složená ze skla a kovu, která se dotýká všech budov muzejního komplexu a tvoří jejich svorník. Když svítí slunce, komponuje ocelová konstrukce symfonii stínů a kreslí na stěnách budov i ploše dvorany působivé obrazy.

Při pohledu odspodu, tedy z plochy dvorany, leckterého návštěvníka muzea napadne: Jak velká je střecha? Jakým způsobem na budově drží? Z čeho je vytvořena? Anebo: Kudy odtéká voda a co se stane, když napadne hodně sněhu? A jak se celý prostor, teď uzavřený, větrá?

Střechu projektovala společnost Techniserv, dodavatelem byl Metrostav. Hlavním inženýrem za generálního projektanta byl

ing. Michal Šulc a architektem za společnost SVIŽN ing. arch. Marta Ševčíková. Ta o koncepci zastřešení říká: „Klíčovým faktorem při návrhu byly limity dané památkovou ochranou, střecha neměla pohledově jakkoli přesahovat budovy – respektuje římsu hlavní muzejní budovy. Jedná se primárně o funkční řešení, kde zásadním prvkem bylo vhodně navrhnout odvod vody. To se podařilo. A co podle mého názoru skutečně vyšlo, je proměna celého

prostoru dvorany. Dříve působil poněkud stroze a studeně, byl otevřený proudění vzduchu. Teď jde díky zastřešení o místo vlnnější a také využitelné pro více účelů.“

Horizontálně i vertikálně

Dvorana Armádního muzea Žižkov má délku přes 39 metrů a šířku 18 metrů. Ve východní části se plocha ještě rozšiřuje o výklenek; celkově jde o zastřešení 800 metrů čtverečních. Vedle překrytí dvorany střechou v horizontálním směru jsou zde i dvě vertikální skleněné stěny, které celý prostor uzavírají. Jedna stěna (ve výklenku) spojuje dvě provozní budovy muzea, druhou stěnou je zasklení propylejí, tedy sloupů u původního hlavního vchodu do muzea. Stěny jsou tvořeny velkými průhlednými tabulemi. Ve výklenku byly vybudovány i tři betonové sloupky, aby bylo na co položit příčné ocelové nosníky držící střechu.

Stěny a střecha sahají od podlahy do výše dvanácti metrů. Nosníky jsou o něco níže, nejvyšší body střechy jsou o více než metr nad nosníky. Stěžejním prvkem zastřešení dvorany je dvanáct ocelových válcových nosníků profilu HEA 600. Nosníky jsou uloženy na konzolkách přes ložisko, což umožňuje jejich posun v podélném směru pro případ teplotního rozpínání a smršťování. Na nosníkové kostře je provedena střecha samotná, tzv. lehký obvodový plášť. Vrchní zakrytí tvoří 548 skleněných tabulek, z toho 460 má obdélníkový tvar, dalších 88 trojúhelníkový. Trojúhelníkové jsou uloženy na krajích celé plochy.

Mezi obdélníkovými tabulemi je 12 odlišných. Nejsou uchyceny napevno, lze jimi manipulovat a střechu tak otevírat. Dvorana je větrána primárně vzduchotechnikou, ale otevírací okna slouží k přivětrávání. Mají i funkci bezpečnostní, a to při požáru, kdy se automaticky otevrou. Jejich ovládání je i při běžném provozu řízeno na dálku.

Střecha je dimenzována tak, aby dokázala i při mimořádných deštích dobře odvést vodu, která na ni naprší. Systém je podtlakový a k dispozici jsou čtyři dešťové svody. Střecha také musí v zimním období udržet napadaný sníh. Pro případné zamrzání vody jsou u střešních vpustí instalovány elektrické topné kabely.

Vizuální efekt střechy vynikne za předpokladu, že skleněné tabule budou propouštět dostatek světla, musí být tedy udržovány čisté. Z vnější strany je vybudován zachytňovací systém pro zajištění údržby, po střeše je také možné se v určitém režimu pohybovat a okna mýt. Pokud jde o údržbu oken z vnitřní strany, resp. odspodu, tak zde bude využita montážní plošina.

Jak se stavělo

Z realizačního hlediska byla stavba střechy jedním z nejsložitějších prvků v průběhu celé rekonstrukce Armádního muzea Žižkov. Jako první byly na své místo uloženy masivní profily HEA 600, tedy nosná ocelová konstrukce. Nosníky však na Žižkov nedorazily v kompletní podobě, kvůli své délce bylo nutné je svařovat přímo na místě. Nosník tak, jak ho nyní můžeme vidět, je svařen ze tří menších dílů. Následně probíhala montáž hliníkové konstrukce, poté byly připojeny odvodňovací žlaby, a to včetně izolačních vrstev z fólií. Současně probíhala montáž podtlakové kanalizace. Následovalo zasklívání již zmíněnými 548 tabulemi skla, poté přišly na řadu klempířské práce, lištování a dopracování některých detailů. Na samotný závěr bylo na nosníky namontováno osvětlení celé dvorany. Montáž nosné konstrukce trvala zhruba dva měsíce, kompletace prosklené konstrukce včetně navazujících prací zabrala dalších deset měsíců. Celkem tedy stavba střechy trvala jeden rok. Ing. Martin Koch, hlavní stavbyvedoucí celého projektu, potvrzuje, že složitě bylo zejména sestavení nosníků na místě: „Bojovali jsme při svařování trochu s prostorem, jednoduchá také nebyla montáž z věžového jeřábu, který jsme měli umístěn ve vnitřním prostoru dvorany. Ale vše se podařilo zvládnout. Zbývala pak jen montáž jednoho nosníku, který byl v místě umístění věžového jeřábu. Nakonec jsme nosník instalovali díky mobilnímu jeřábu, a to z nádvoří před budovou.“ Návštěvníka stojícího ve dvoraně a vzhlížejícího vzhůru ke střeše může rovněž napadnout, zda by bylo možné do prostoru něco

pověsit. Třeba větší exponát, který by se vznášel a byl by efektním středobodem prostoru. Podle Martina Kocha je možné pod střechu něco ukotvit, ovšem záleží na váze takového předmětu. Naopak při pohledu dolů může návštěvník vidět, co se děje v podzemí, v prostoru hlavní recepce muzea. Část dvorany totiž tvoří průhledná prosklená podlaha, která tak se střechou stylově komunikuje.

Text a foto: Andrej Halada

Procházím muzeem a uvědomuji si, že jsme prakticky poslední generací, která měla to štěstí, že se pravidelně setkávala s druhoválečnými veterány. Pro nás je druhá světová válka historie, pro ně byla součást jejich života.

opravdu důkladně promýšlíte, které předměty vybrat. Páteř expozice pochopitelně tvoří „rodinné stříbro“. Bez přehánění se dá ale říci, že každý z vystavených předmětů je něčím unikátní. Některé raritní exponáty běžný návštěvník možná i přehlédne, zato znalec obo-ru je ocení.

Při vytváření expozic jsme se soustředili na širokou cílovou skupinu – od školních výprav po fajnšmekry. Naším záměrem bylo, aby expozice oslovily a upoutaly laickou i odbornou veřejnost. A trůfám si tvrdit, že se nám to podařilo. Mezi vůbec první návštěvníky na Žižkově patřila na konci srpna delegace Mezinárodní rady muzeí (ICOM). V té době naše práce vrcholily, všechny exponáty už ale byly na svém místě. Není nutné zdůrazňovat, že zástupci významných muzejních institucí z celého světa, kteří k nám zavítali, už v životě viděli nespočetně výstav a muzeí. Před některými vystavenými předměty v našem muzeu ale zůstali nevěřícně stát. Nečekali například, že v Praze spatří tříhlavňovou pušku vyrobenou na konci patnáctého století v severní Itálii.

Na co se návštěvníci Armádního muzea mohou těšit?

O tom bychom mohli mluvit hodiny a stejně bych všechno nevyjmenoval. Velkým lákadlem je nepochybně část expozice nazvaná Klenotnice. Jsou zde skutečné skvosty, to nejceněnější ze sbírky historických chladných a palných zbraní. Některé vzácné kousky přibyly do sbírek v posledních dvaceti letech a dosud vystaveny nebyly. Teď jsou k vidění v prostředí, které podtrhuje jejich mimořádnou hodnotu a krásu.

Bylo těžké vybrat z obsáhlých sbírek Vojenského historického ústavu Praha těch sedm a půl tisíce předmětů, které jsou v muzeu představeny?

Určité etapy našich dějin jsou ve sbírkách zastoupeny v takové pestrosti a hojnosti, že

Jana Biedermana, to byl koncert. Skvěle se doplňovali, byli sešraní. Muzejník musí být týmový hráč. Všem nám záleželo na tom, aby výsledná podoba byla co nejlepší.

Kolega Šach také například přišel s nápadem, jak návštěvníkům muzea přiblížit bitvu u Hradce Králové. V jedné vitríně, umístěné netradičně v podlaze, vidíte výstroj a výzbroj vojáka, který míří do boje, a o kus dál je vyoráná brázda s částmi stejnokroje a výzbroje, jež má evokovat vojenské pozůstatky nalezené na poli u Hradce. Každý se tady zastaví a zamyslí, padlé vojáky z dávné bitvy najednou nevnímá jenom jako cifru.

Obvykle o umístění předmětů v expozici rozhoduje architekt.

Většinou to tak bývá. Když vzniká výstava, architekt zpravidla dostane seznam předmětů, které mají být vystavené, a je to on, kdo předloží trojrozměrný návrh vitrín a způsob, jak mají být předměty adjustované. My jsme však postupovali jinak.

Jak?

Sami jsme se věnovali „předinstalaci“. To znamená, že kurátor vybral předměty do expozice a s našimi zkušenými restaurátory a výstaváři, například s Jiřím Vodenkou, jsme se pak zaměřili na co nejzajímavější způsob adjustace, aby spolu exponáty komunikovaly a vytvářely působivý celek. Tato instalace nanečisto probíhala v Lešanech, kde má Vojenský historický ústav svoje depozitáře. Jako makety vitrín sloužily univerzální bedny, které vyrobil náš restaurátor. Jejich rozměry se daly libovolně měnit. Promyšlení a sestavování ideálních kompozic trvalo sice měsíce, ale rozhodně se vyplatilo. Výsledek se nafotil a při samotné instalaci v muzeu to přineslo obrovskou časovou úsporu. Díky této pečlivé přípravě se

POUTAVÁ CESTA K POZNÁNÍ

Ředitel Odboru muzeí plukovník MICHAL BURIAN strávil stovky hodin přípravou nových expozic Armádního muzea Žižkov. Koordinoval práci svých lidí, dohlížel na celek, dbal o detail. „Muzejník musí být týmový hráč,“ říká.

Dvě vitríny zapuštěné do podlahy, které ilustrují bitvu u Hradce Králové v roce 1866. V první je výzbroj a výstroj vojáka před bitvou, v druhé to, co z něj zbylo a co odhalil archeologický výzkum.

sedm a půl tisíce sbírkových předmětů nainstalovalo za pouhé tři měsíce. Věděli jsme, co chceme a jak to má vypadat, navíc jsme eliminovali nerealizovatelné nápady.

Měl jste jako kurátor také na starosti nějakou část expozice?

Běhal jsem kolem všeho a zasahoval, kde bylo třeba. Někaké nápady člověk po téměř třiceti letech muzejní práce taky má...

Každá ze sedmi stálých expozic je osobitá, přitom dohromady utváří harmonický celek. Dohlížet na to, aby vše ladilo, byla tedy vaše práce?

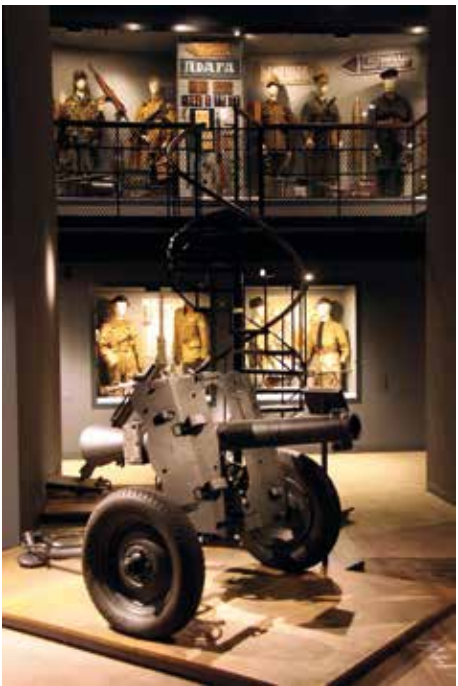
Zdaleka nejen moje. Spolu s ředitelem Vojenského historického ústavu Alešem Knížkem a grafiky Zdeňkem Marešem a Milanem Boučkem jsme například zvolili barevnost jednotlivých expozic tak, aby na sebe organicky navazovaly a barevný tón vystihl danou dobu, zvýraznil vystavené předměty. Každá expozice má také svůj charakteristicky zbarvený rezavý plech, což je další spojující prvek. Důležitá je samozřejmě jednotná grafika a uživatelsky komfortní velikost písma v textech a popiskách. Kdo se bude chtít dozvědět více, využije dotykové obrazovky nebo QR kód, kterým je vybavena každá vitрина.

Téměř každý exponát v muzeu je spojený s nějakým příběhem.

U některých předmětů jsme se snažili jeho celkový příběh odvyprávět – ať už se jedná o unikátní římský meč, kachel ze Sionu, pistoli Otakara Jaroše, Kubišovu bombu, přilbu Jiřího Schamse, kříž české šlechty, Řád Bílého lva, brašnu na mapy, jež patřila prvnímu padlému důstojníkovi rotý Nazdar, Štefáníkovu důstojnickou šašku, kus střešní tašky z domu v Hirošimě, vzorek měsíční horniny z letu Apolla 11, kulomet z vyhořelého sovětského tanku na Vinohradské třídě z roku 1968 nebo Runcimanův telefon.

Není v tom trochu muzejní latiny? Jak například můžete vědět, že právě tento telefon používal lord Runciman?

Základem příběhu každého předmětu je především přesná muzejní evidence popisující způsob a okolnosti jeho nabytí. Historii neupravujeme. Tento stolní telefon zapojila firma Telegrafia 3. srpna 1938 v pražském hotelu Alcron v apartmá lorda Waltera Runcimana. Tehdy nebylo standardem, aby na pokojích byly telefonní přístroje. Prostřednictvím tohoto aparátu proběhla řada hovorů, které ovlivnily osud naší země. Dva týdny po mnichovské dohodě, 12. října 1938, pracovníci firmy Telegrafia telefon odpojili a v lednu 1939 ho věnovali do sbírek tehdejšího Památníku osvobození. Pro mě osobně se ale jeden z nejsilnějších příběhů ukrývá v listu obyčejného papíru.

Část expozice druhé světové války

Co je na něm napsáno?

Je to dopis na rozloučenou. Slavný prvorepublikový letecký akrobat František Novák v něm v létě 1939 svojí manželce mimo jiné píše, že určitě chápe, co je jeho povinnost. Už se nikdy neviděli a Anna Nováková mohla malé dceři tatínka ukazovat jen na fotografiích. V Novákově dopise je obsažena odpověď na otázku, co to je vlastenectví, jaký vztah měli lidé k republice. Podobných dopisů na rozloučenou napsalo v roce 1939 mnoho mužů, kteří odešli bojovat. Náš národ má svoje hrdiny. Jména některých začínají být notoricky známá, ovšem jsou tady tisíce mužů a žen, na které se zapomíná. V expozicích věnovaných druhé světové válce a třetímu odboji se snažíme splatit dluh, který společnost vůči těmto lidem má. Když procházím muzeem, uvědomuji si, že jsme prakticky poslední generací, která měla to štěstí, že se pravidelně setkávala s druhoválečnými veterány. Pro nás je druhá světová válka historie, pro ně byla součást jejich života.

Pamatujete si, jak dcera za války popraveného Karla Evalda přišla v sokolském kroji na výstavu V ulicích protektorátu a vzpomínala na svého tatínka?

Samozřejmě. S Dášou Evaldovou nás pojilo dlouholeté přátelství, i ve svém vysokém věku byla aktivní členkou Sokola, stejně jako její otec a strýc. Příběh bratří Evaldů byl ukázkou ryzího vztahu k Československu. Jejich osud jsme přiblížili nejen V ulicích protektorátu, ale také V zákopech první světové války. Jaroslav Evald se za první světové války připojil k československým legiím v Rusku a později ve Francii, za druhé světové války byl jedním z předních činitelů odbojové organizace Obrana národa. Popravili ho v Berlíně v červnu 1940. Jeho o dva roky mladší bratr Karel za první války bojoval v rakouské uniformě. Domů se vrátil v listopadu 1918 a hned druhý den se přihlásil jako dobrovolník k sokolskému pluku Stráže svobody a odjel bojovat na Slovensko. Za druhé světové války se zapojil do sokolského odboje, byl zatčen a v září 1943 popraven v Plötzensee. Víte, když přede mnou někdo začne rozšafně dumat nad tím, jestli jsou Češi národem statečných lidí, nebo zbabělců, připomenu mu ty, kteří na konci června 1942 pomohli Jiřímu Potůčkovi. Lidice a Ležáky byly vypálené, denně se hlásila jména popravených, zatčení hrozilo na každém kroku, a přesto tito lidé s vědomím smrtelného rizika poskytli útočiště radiotelegrafistovi skupiny Silver A, kterému bylo v patách gestapo.

Mnoho vojáků, kteří bojovali na Západě i na Východě, bylo po únoru 1948 perzekvováno. Jak jste tuto etapu dějin ukázali?

To, jak komunistický režim zacházel s příslušníky československé zahraniční armády, mimo jiné symbolicky vyjadřuje sako Františka Fajtla přehozené přes kufr. Je to prosté a výmluvné.

Od koho jste se naučil takhle pracovat s detailem?

Velkou školou – a nejen pro mě – bylo sledovat při práci geniálního výstaváře Miroslava Žálka. Spolupracovali jsme s ním na řadě výstav. Sršel nápady, dokonale ovládal svoje řemeslo, jeho pojetí výstavního prostoru bylo neotřelé.

V poslední době se prosazuje názor, že muzeum je především věda. Souhlasíte s tím?

Nepatřím mezi zastánce tohoto přesvědčení. V muzeích se pochopitelně prezentují výsledky vědeckého bádání, jenomže když se z muzea stává akurátní věda, přestává komunikovat s návštěvníkem. Další extrém ovšem je, když někdo pojme muzeum čistě jako zábavu a promění ho v jakousi hernu.

Co znamená muzeum pro vás?

Muzeum je cesta k poznání. Poutavá i poučná. Inspirativní. Považuji proto za nesmírně důležité, že vstup do našich muzeí je zdarma. Ve VHÚ ctíme klasické britské muzejnictví. Klade-me důraz na pestrost exponátů a danou dobu přibližujeme pomocí scénografie. Těžištěm expozic jsou autentické předměty, které utvářely

Expozice věnovaná holocaustu, masovému vyvražďování Židů za druhé světové války

dějiny a které nikde jinde vidět nemůžete. Pokud chci spatřit Monu Lisu, taky se nespokojím s tím, co mi nabízí počítačový vyhledávač, a to na mě může Mona Lisa z obrazovky třeba i mrkat, ale pojedu do Louvru. Unikátní exponáty jsou tím, co dělá muzeum muzeem. Nesmíte je však zazdíť nevhodnou instalací a nic neříkající popiskou, ani je upozadit do role rekvizity, která je obklopena audiovizuální show. I ta nejnovější technologie nakonec zastará. Sbírkový předmět, který byl svědkem historických okamžiků, však nikdy nezevšední.

Text: Hana Benešová

Foto: Jan Schejbal

Novou expozici Armádního muzea Žižkov připravil pod vedením ředitele Odboru muzeí VHÚ plukovníka Michala Buriana tým v následujícím složení.

Autoři: Jan Biederman, Petr Bjaček, Petr Čech, podplukovník Jan Fedosejev, Ivan Fuksa, Tomáš Jakl, Zdeněk Munzar, Jan Skramoušský, Jan Šach, Zdeněk Špitálník.

Spoluautoři: Kristýna An-sorgová, David Černý, Balgue Djakualno, Milan Hrubý, Petr Janoušek, Ilona Krbcová, nadpraporčík Leoš Krejča, Tomáš Kykal, Barbora Kulihová, Jaroslav Láník, Jindřich Marek, Petr Matějček, Jiří Plachý, Zdeněk Polčák, Jiří Rajlich, Jiří Reiner, major Pavel Stehlík, Milan Sýkora, Karel Straka, Jan Šach ml., Prokop Tomek, Milan Votava.

Muzeum Památníku osvobození v obležení zájemců o prohlídku.
Snímek pochází z doby konání X. všesokolského sletu v roce 1938.

STOLETÍ S VOJENSKÝM MUZEEM

HISTORIE

Tradice našeho vojenského muzea je již sto let stará. Komplex budov nynějšího Armádního muzea na Žižkově byl dokončen právě před 90 lety, v červenci roku 1932. Otevření tehdejšího Muzea Památníku osvobození představovalo jednu z nejvýznamnějších událostí v dějinách instituce, na niž dnes navazuje Vojenský historický ústav Praha. Prvním, kdo nové expozice tehdy navštívil, byl prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk.

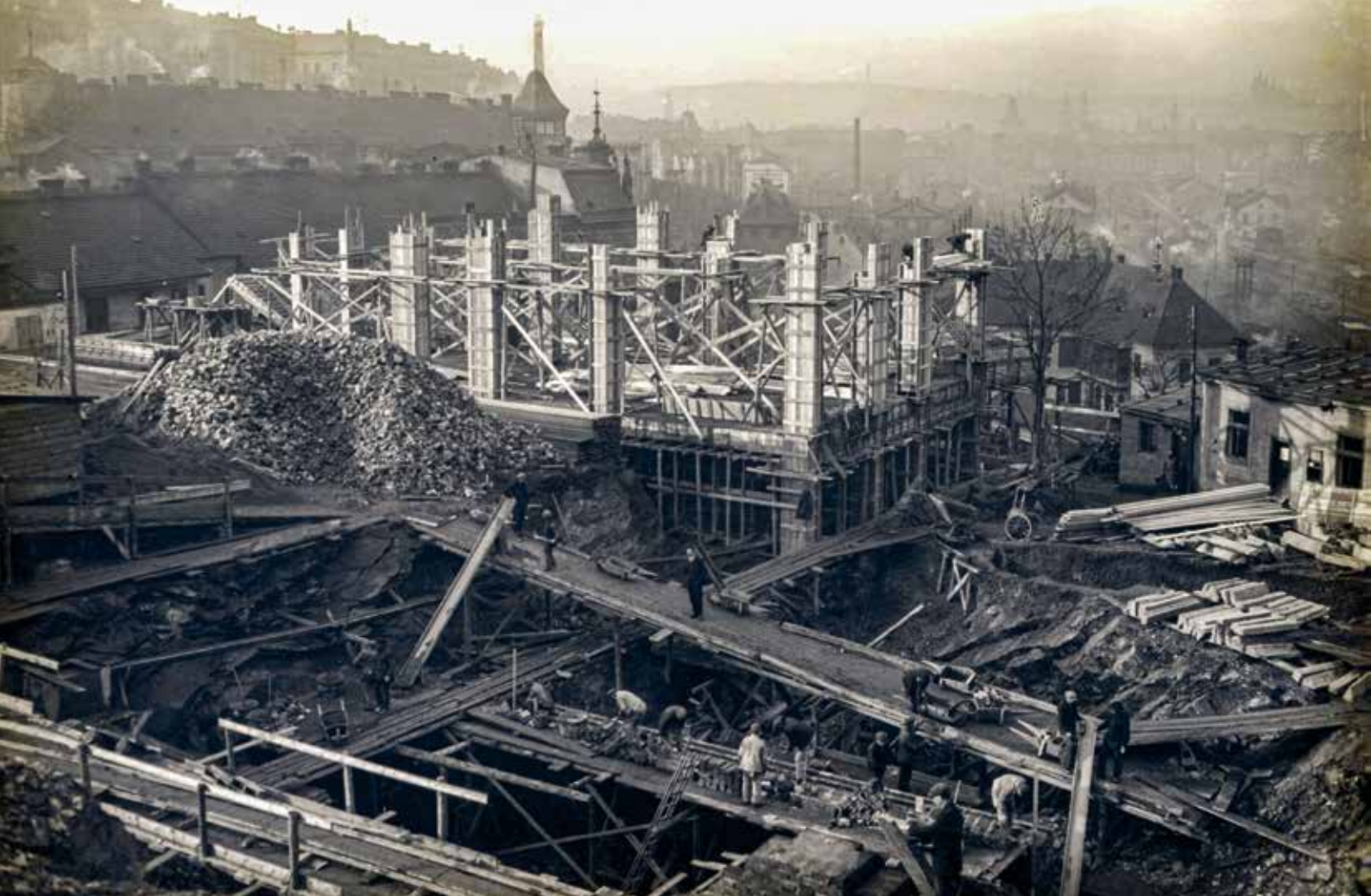
Podněty a iniciativy, jež usilovaly o zachování paměti a odkazu národního odboje během první světové války, ale také o budoucí historio-graphické zpracování a muzejní prezentaci dějin vojenství, se objevily již brzy po 28. říjnu 1918. V roce 1919 vznikl Památník odboje s podtitulem Umělecký sbor při Ministerstvu národní obrany. Jeho iniciátory byli významní představitelé české kultury a umělecké tvorby, z nichž lze jmenovat Josefa Gočára, Julia Zeyera, Josefa Svatopluka Machara či Jaroslava Kvapila. Památník odboje spatřoval svůj cíl ve vybudování monumentálního památníku zápasu za státní a národní samostatnost, jenž měl kromě tematicky vhodných uměleckých děl shromažďovat muzejní a písemné památky především zahraničního vojenského odboje. V roce 1920 také vznikl Archiv MNO, vystupující od roku 1924 pod názvem Vojenský archiv Republiky československé. V roce 1926 se spojil s Vojenským muzeem RČS (založeno 1920). Vývoj během 20. let šel k vytvoření jediného pracoviště, kde by byly zastoupeny

činnosti všech uvedených institucí. Tak vznikl 29. října 1929 Památník osvobození jako samostatný vojenský vědecký ústav, který reprezentoval integrované archivní, muzejní a vědecké pracoviště. Odstranil početné roztržštěné i zdvojené činnosti a podléhal Ministerstvu národní obrany.

Pantheon i muzeum

Již od roku 1927 začal na pražském vrchu Vítkově vznikat komplex mauzolea, pantheonu a jezdecké sochy Jana Žižky jako monumentálního památníku boje za státní a národní samostatnost. Lokalizací o něco níže, na úpatí Vítkova, se pak realizoval areál celkem tří budov, které měly sdružovat archiv, muzeum a správní objekt. Autorem obou součástí tohoto jediného architektonického celku byl legionář a architekt Jan Zázvorka. O zdar celého záměru se významně zasloužil Sbor pro vybudování Památníku národního osvobození, který byl ustaven v roce 1926.

Výstavba areálu Památníku osvobození na úpatí pražského Vítkova na konci 20. let

Řízením jednotného Památníku osvobození byl pověřen generál Rudolf Medek, český prozaik a básník, dříve ředitel Památníku odboje. Rozsah úkolů nové instituce byl značný. Šlo o tvorbu sbírek a péče o památky a dokumenty archivního a muzejního charakteru, které dokládaly československý boj za svobodu ve světové válce. Využívaly se jednak jako podklad vědeckého studia dějin národního osvobození a také jako významný prostředek národní výchovy v duchu odkazu osvobozenického hnutí. Dále se podporoval výzkum dějin osvobození publikováním hodnotných historických studií. Byla rovněž budována knihovna, která měla obsáhnout veškerou literaturu o osvobozenické revoluci, o počátcích samostatného státu a také literární produkci

Uprostřed architekt Památníku osvobození Jan Zázvorka, otec herečky Stelly Zázvorkové

o světové válce. Třetí posláním spočívalo v soustředování a péči o archivní i muzejní materiál, jenž se týkal historie vojenství na území meziválečného čs. státu. Náročné sloučení několika rozdílně organizovaných a vedených institucí do jednoho celku

Expozice Muzea Památníku osvobození si v letech 1934–1938 prohlédlo bezmála 350 000 osob.

nezpůsobilo závažnější nedostatky. Památník osvobození si vybudoval obecné uznání působivostí svých muzejních expozic, ediční činností i prostřednictvím dalších forem odborného i populárně-naučného veřejného působení. Cena této práce rostla s tím, jak ve 30. letech stoupalo vnější ohrožení Československé republiky. Tím byl spoluvytvářen hodnotný vklad do široce sdíleného odhodlání bránit vlast odkazem na ideje národního odboje, jehož paměť Památník trvale uchovával.

Deset sálů ve dvou patrech

Jedním z nejvýznamnějších okamžiků života Památníku osvobození se stalo otevření stálé expozice Muzea Památníku osvobození

v budově na úpatí vrchu Vítkova. Výjimečnost této události byla dána faktem, že zbrusu nové a komplexní muzejní ztvárnění národního odboje otevřela osobnost nejpovolanější, prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk. Datum bylo zvoleno plně v souladu s poslá-

ním instituce a s náplní expozice. Památným dnem se stal 2. červenec 1932, den 15. výročí proslulého bojového vystoupení Čs. střelecké brigády u Zborova. Několik let poté pak byl na vrcholu hory Vítkova vybudován Pantheon národního osvobození, který měl být slavnostně otevřen k 20. výročí vzniku republiky. Bronzová jezdecká socha husitského vojevůdce Jana Žižky z Trocnova od tehdy již zesnulého sochaře Bohumila Kafky však zde byla vztyčena až roku 1950.

Otevření Muzea Památníku osvobození v roce 1932 předcházela necelá dvě léta náročných a intenzivních příprav. První organizační skupina (čs. zahraniční vojska) III. muzejního

oddělení Památníku osvobození zahájila práci na zpřístupnění muzejních a výtvarných památek i dokumentů osvobozenického zápasu z let světové války v roce 1930. Na prvním místě se zpracovával ideový rozvrh uspořádání expozice. Podle něho byl proveden plán půdorysného rozvržení výstavních místností. To bylo určující pro stanovení velikosti expoziční plochy v jednotlivých oddílech, počet vitrín apod. Návrh posoudila muzejní komise, která jej předala k realizaci architektu Janu Zázvorkovi jako podklad k definitivnímu návrhu na vnitřní úpravu muzea.

Rozsáhlá expozice byla rozprostřena do deseti sálů obou pater muzejní budovy, v nichž se nacházelo celkem 42 oddělení, funkčně kombinujících chronologickou a věcnou metodu zobrazení. Dvě dvorany, jedna v přízemí a druhá v patře, získaly charakter reprezentativních prostor. V přízemí zdobila prostor velká okna s výjevy ze života čs. legionářů, jež byly vytvořeny podle návrhů Aloise Bílka katedrální technikou v jednobarevném skle. Na stěně vlevo byl umístěn figurální reliéf představující „Zrození svobody“, tesaný do kararského mramoru Otakarem Španielem.

Od poloviny 30. let se uprostřed prostoru nacházela bronzová busta prezidenta republiky Edvarda Beneše od Karla Babky. V ohybu schodiště do patra byla po celé délce stěny zasazena bronzová deska se symbolickými reliéfy stavby Muzea Památníku osvobození a s historickými údaji. Tuto část výzdoby ztvárnili J. Krepčík a J. J. Novák. Na oknech horní haly byly zobrazeny další barevně provedené válečné scény ze života čs. dobrovolnických jednotek v Rusku, Francii a v Itálii, také podle návrhů Aloise Bílka. Naproti schodišti

Uvítání prezidenta T. G. Masaryka při slavnostním otevření Muzea Památníku osvobození 2. července 1932. Na spodním snímku prezident Masaryk při vstupu do muzea, za ním stojí předseda vlády František Udržal.

před čelní stěnou byla instalována bronzová socha prezidenta T. G. Masaryka od Jana Štursy. Uprostřed volného prostoru se nacházel okrouhlý stůl s intarziemi ze vzácných dřevin, které nesly názvy významných bojišť čs. dobrovolníků. Tento kus byl zhotoven podle návrhu arch. Zázvorky.

Spolehlivá data o množství návštěvníků, kteří zhlédli Muzeum Památníku osvobození, jsou k dispozici pro léta 1934–1938. Expozice si v té době prohlédlo bezmála 350 000 osob. Rekordní počet návštěv zaznamenal rok 1938. Muzeem prošlo téměř 117 000 návštěvníků. Muzeum na Vítkově zaujímal nejvýznamnější místo v expozičních aktivitách Památníku osvobození. Do budoucna ale nemělo zůstat pouze u něj. Pro karlínskou Invalidovnu se koncipovala expozice soudobého vojenství, jež měla podat přehled o vývoji čs. branné moci od jejích počátků. K tomu se přidružovalo muzejní ztvárnění vývoje vojenství na teritoriu Československé republiky před rokem 1918.

Pohled z Husovy třídy vzhůru k Památníku osvobození v dubnu 1932, ještě před otevřením muzea

Okupační a poválečné osudy

Perspektivní a koncepčně ucelené záměry z 30. let však zanikly ve víru událostí let 1938 a 1939. Po nacistické okupaci českých zemí v roce 1939 byl celý Památník osvobození (tj. včetně administrativní části, muzea, archivu a budov) prohlášen jako součást rušeného Ministerstva národní obrany za majetek německého Wehrmachtu.

V srpnu 1939 komplex budov zabralo gestapo a byla zde umístěna tzv. Kriegswissenschaftliche Verbindungstelle, která spravovala záležitosti muzejní, archivní a knihovny a jehož součástí tvořilo oddělení pro zřízení německého Vojenského muzea (Heeresmuseum Prag). Toto muzeum, jež mělo být odbočkou německého Vojenského muzea ve Vídni, bylo od roku 1940 budováno ve Schwarzenberském paláci na Hradčanech, kam byly v rámci tohoto opatření přestěhovány i muzejní sbírky ze Žižkova a z Karlína. Tři dny před plánovaným slavnostním otevřením, stanoveným na 3. června 1944, byla aktivní činnost Heeresmuseum ukončena. Jeho sbírky měly posloužit pro zamýšlené muzeum v Linci, proto byly zčásti vyvezeny mimo tehdejší území protektorátu. Jen do konce listopadu 1944 šlo o více než tisíc sbírkových předmětů.

Mnozí zaměstnanci Památníku osvobození se ihned po okupaci zbytku českých zemí v roce 1939 aktivně zapojili do odbojového hnutí.

Meziválečná expozice Památníku osvobození. Zleva: bitva u Zborova, čs. odboj na západě, čs. zahraniční vojenské akce v Itálii.

Vpravo: podpovrchové prostory archivu Památníku. Od roku 2022 je zde umístěna nová expozice.

Shromažďovali zpravodajsky důležité informace a zapojili se do vydávání odbojového časopisu V boj a vojenské odbojové organizace Obrana národa. Řada z nich byla za svoji činnost popravena nebo zemřela na útrapy ve vězení. Po vítězství nad nacismem a znovuoživení Československa v roce 1945 se přímým pokračovatelem bývalého Památníku osvobození stal nově zřízený Vojenský historický ústav, rozdělený na Památník osvobození a Vojenské muzeum. Velkým úspěchem se stala restituce sbírkových fondů, které se z velké části podařilo vrátit do obou muzeí. Rovněž obnova a budování archivů probíhaly úspěšně, což vytvářelo dobré předpoklady k tomu, aby se z nich staly moderní archivní instituce. Za archivy a muzei však zaostávalo Vojenskohistorické oddělení jako vědecko-výzkumná složka ústavu, kde se projevil kritický nedostatek odborně kvalifikovaných pracovníků. Solidní základ rozvoje VHÚ vytvořený v třech poválečných letech však zmařil komunistický převrat z února roku 1948.

Vojenský historický ústav prošel v letech 1948–1968 velice bouřlivým vývojem. Na počátku ho zasáhla personální čistka a nové armádní velení na něj pohlíželo jako na reálnou instituci, jež svým zaměřením nepatřila

do armády socialistického typu. To vedlo až k úvahám o zrušení instituce. Tento záměr se však na zásah sovětských poradců nerealizoval. Od poloviny 50. let nastoupil Vojenský historický ústav cestu postupné konsolidace, která se dovršila na počátku 60. let. Doba tehdejšího celospolečenského tání pak v následujících letech umožnila VHÚ rozvinout se ve vědeckou instituci, která si svými výsledky ve výzkumu vojenské historie, v muzejnictví a archivnictví vydobyla

respekt v armádě i u civilní odborné veřejnosti. K tomu přispělo i začlenění nově vzniklé expozice letectví – dnešního Leteckého muzea v Praze-Kbelích – do struktury ústavu. Slibně se rozvíjející proces ovšem přerušila okupace Československa v srpnu 1968 a následná normalizace.

Útlum a nová éra

Vojenský historický ústav se na počátku 70. let ocitl v podobné situaci jako o dvacet let dříve.

Období okupace: bývalé prostory Technického muzea ve Schwarzenberském paláci na Hradčanech měly být využity pro Němci budované Heeresmuseum.

Od konce roku 1969 v něm probíhaly personální čistky, při nichž byla nucena odejít část zaměstnanců. Šlo převážně o historiky, odborné a kvalifikované pracovníky. Následkem byl opět celkový kvalitativní úpadek instituce. Po personálním ochuzení navíc následovalo rozbití tradiční struktury ústavu a zavedení nové, vycházející ze sovětského modelu. Uvažovalo se dokonce i o změně názvu. Hlavní politická správa Československé lidové armády se v této době snažila opět připoutat ústav k armádě a zvýšit svůj dohled a ideologický tlak na něj. Do VHÚ vtělila cizorodý

prvek v podobě Pracoviště vojenskopolitických výzkumů, jež se zabývalo i psychologii, sociologií apod. Ve všech oblastech vědecké činnosti ústavu ale převažovala politická angažovanost nad vědeckou prací. Teprve v 80. letech si VHÚ postupně získával zpět své dřívější postavení vědecké instituce zabývající se vojenskou historií. Přesto zaostával za

vnitropolitickým vývojem, nijak výrazně se neprojevil ani vliv tzv. perestrojky. Ústav si i nadále zachovával konzervativní ráz, stejně jako celá Československá lidová armáda, pod níž spadal. K výrazným změnám proto došlo až s pádem komunistického režimu v listopadu 1989. Po sametové revoluci prošel Vojenský historický ústav zásadní restrukturalizací. V dubnu 1990 byl formálně zrušen a na jeho základě byl zřízen Historický ústav Československé armády. Od ledna 1993, po rozdělení československého státu, nesl označení Historický ústav Armády České republiky. Po dílčích organizačních změnách došlo k další zásadní reorganizaci v roce 2003, kdy byl zřízen Vojenský historický ústav Praha. Jeho ředitelem se stal podplukovník Aleš Knižek, jehož odborné a kreativní vedení přispělo ke stabilizaci i celkovému rozvoji instituce. Ta prošla ve více než třech desítkách svobodných let rozšířením i zkvalitněním práce ve všech směrech. V Armádním muzeu Žižkov byla už po roce 1990 vytvořena nová expozice mapující vojenské dějiny především 20. století,

V roce 1951 propůjčilo muzeum své prostory pro výstavu oslavující třicetileté trvání Komunistické strany Československa.

Expozice vytvořená po roce 1990, pohled do sálu věnovaného první světové válce

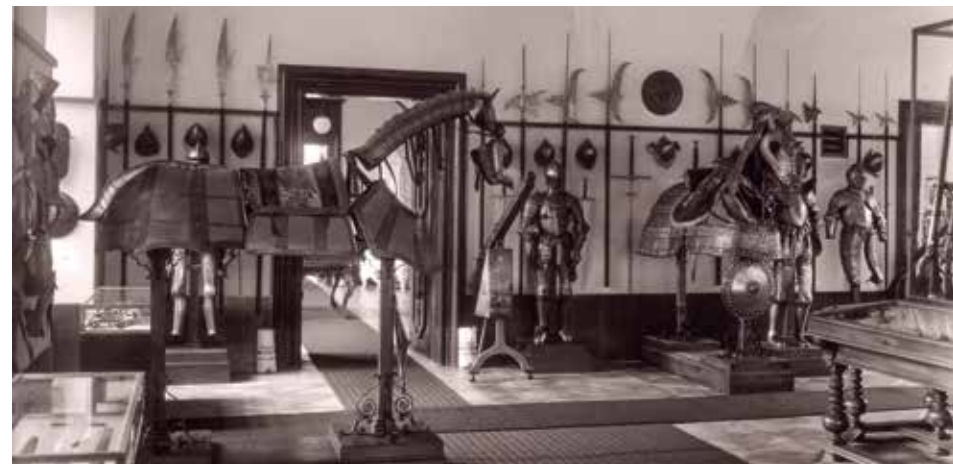
ta pak byla v roce 2008 ještě modernizována. Klíčovým počinem byla generální rekonstrukce komplexu budov armádního muzea v letech 2018–2022 a vznik zcela nové, zásadně rozšířené expozice. Prostorovým i obsahovým rozšířením prošlo Letecké muzeum Kbely, kde vedle původního hangáru vzniklo několik nových, další prostory i hangáry byly v roce 2016 otevřeny v areálu Staré Aerovky. Zcela novým prvkem bylo založení Vojenského technického muzea Lešany, které od roku 1996 sídlí v bývalých vojenských prostorech nedaleko Týnce nad Sázavou. Lešanská expozice čítá mnoho stovek exponátů pozemní techniky, počínaje těmi největšími – tanky, obrněnými vozidly, děly atd. V Lešanech se také pro širokou veřejnost každoročně koná populární Tankový den.

Plakát Vojenského historického muzea z poloviny 50. let z produkce Armádního výtvarného studia.

Vojenský historický ústav Praha dnes patří k nejvýznamnějším muzejním i vědeckohistorickým pracovištím v České republice. Návštěvníkům nabízí na desítkách tisíc metrů čtverečních expozic tisíce jedinečných exponátů, jeho publikační činnost detailně mapuje vojenské dějiny českého prostoru, k nedílné činnosti patří i dokumentace a mapování historie novodobých zahraničních operací Armády České republiky po roce 1993. VHÚ Praha je důstojným a hrdým pokračovatelem institucí a tradic vzniklých již po roce 1918.

**Text: Karel Straka, Jaroslav Láník
Foto: sbírka VHÚ**

Část muzea ve Schwarzenberském paláci během okupace, Velký zbrojní sál

HISTORICI O VÁLKÁCH

Pádem komunistického režimu se před Vojenským historickým ústavem otevřela možnost reformovat se ve vědeckou instituci. Tuto svoji roli naplnil také prostřednictvím Odboru historicko-dokumentačního.

Klíčovým vědeckým pracovištěm Historického ústavu ČSA (od 1. ledna 1993 HÚ AČR) se stal nově vytvořený Památník dějin národního odboje, zabývající se hlavním tématem ústavu – výzkumem dějin odboje v letech první a druhé světové války. Historií českého vojenství od nejstarších dob až po dějiny Československé armády se zabývalo oddělení výzkumů vojenských dějin Československa a oddělení vojenských dějin Slovenska. Po řadě změn měla zásadní význam reorganizace na jaře 2003, kdy byl ústav přejmenován na Vojenský historický ústav Praha a rozčleněn na tři odbory: Odbor muzejně správní, Odbor historicko-dokumentační a Odbor provozně ekonomický.

V souladu se svým zaměřením se pracovníci ústavu zabývali vývojem vojenství a vojenskými dějinami na území Československa, respektive českých zemí. Míra a intenzita zpracování jednotlivých období však byla odlišná a kolísala v důsledku proměn Vojensko-historického oddělení a později Odboru historicko-dokumentačního.

Nízký počet pracovníků si vynutil omezení výzkumu jen na nejvýznamnější úseky vojenských dějin vrcholného středověku a raného novověku, a to problematiku husitství, období třicetileté války a vytváření stálých armád. Z 19. století se pozornost soustředila na napoleonské války a především prusko-rakouskou válku v roce 1866. V rámci výzkumu vznikly i monografie o významných vojevůdcích té doby (Laudon, Radecký) a pracovníci ústavu iniciovali vznik ediční řady vydávané v nakladatelství Paseka, v níž vyšly jednotlivé díly věnované např. bitvě u Kolína a u Olomouce a Domašova.

Historie od sklonku 19. století byla ve výzkumu zastoupena nepoměrně více. Jeho zaměření po celá devadesátá léta minulého století určovaly osobnosti, které nastoupily do Historického ústavu Československé armády na vrcholu svých tvůrčích sil. Šlo především o Karla Pichlíka, který navázal na své bádání o první světové válce a čs. zahraničním odboji. Precizní znalost zahraniční literatury i pramenů uplatnil v restrukturovaném ústavu Jan Galandauer; vedle studií o čs. historické paměti vydal ceněné biografie posledních Habsburků. V roce 1990 byl do Historického ústavu ČSA přijat Antonín Klimek, jenž do té doby pracoval v pražském depozitáři podnikového archivu koncernu Škoda-Plzeň. Vedle

Čtvrtletník Historie a vojenství, renomované historickovědné periodikum vydávané VHÚ

studií o zbrojní výrobě a obchodu se zbraněmi se věnoval i vnitropolitickému vývoji v meziválečném Československu. Jeho rozsáhlé monografie se staly mezníkem ve výzkumu první republiky a vyvolaly bouřlivou diskusi. K vědecké činnosti se na počátku devadesátých let vrátila po dlouhé vynucené odmlce řada bývalých pracovníků Vojenského historického ústavu. Část z nich se věnovala legionářské problematice, vzniku Československa a jeho armády, bojům za integritu státního území v roce 1919 proti Maďarské republice rad na Slovensku a bojů s Poláky o Těšínsko, působení Francouzské vojenské mise v ČSR apod. Významné místo ve výzkumu zaujímal od počátku 90. let minulého století období druhé světové války. Řada historiků však během několika let odešla a původně početný tým se ztenčil. Vedle Jiřího Šolce a Zdeňka Jelínka, který však již v roce 1994 zemřel, se v druhé polovině devadesátých let obdobím druhé světové války zabývali především Stanislav Kokoška a Jaroslav Hrbek. Kokoška věnoval pozornost okupaci českých zemí v březnu 1939 a formování domácího odboje, Hrbek

Ukázky některých knižních titulů, jež vyšly po roce 1990 a jejichž autory byli či jsou historici z Vojenského historického ústavu Praha.

využil své skvělé znalosti zahraniční literatury a zkušenosti z předcházející publikační tvorby. Již v roce 1992 zveřejnil svou první monografii o Arnhemu, na kterou navázal zpracováním bojů o Monte Cassino a o Tobruk. Spolu se svým otcem Ivanem Hrbkem zpracoval v širším koncipovaném projektu dějiny druhé světové války na moři. Následující léta byla charakterizována výraznějším zaměřením na dějiny československé armády a dějiny prvního a druhého vojenského odboje i užším sepětím s požadavky Armády České republiky. Výrazně poklesl podíl odborných i populárních prací zabývajících se obecnými českými, respektive československými dějinami. Postupně se rozšiřovalo i spektrum oblastí výzkumu týkajících se především druhé světové války a období po roce 1945, s důrazem na oběti vpádu vojsk Varšavské smlouvy a důsledky umístění sovětských vojsk na území Československa v letech 1968–1991, třetí odboj a zahraniční operace Armády České republiky. Řada publikací seznámila také s životními osudy čs. vojáků bojujících na frontách druhé světové války.

Odbor spolu s Vojenským ústředním archívem realizoval projekt Digitální studovna Ministerstva obrany České republiky. Veřejnost tak dostala k dispozici volný online přístup ke kolekci vojenské a vojensko-historické literatury a také archivních pramenů. V současné době jsou na stránkách digitální studovny k dispozici i deníky, vzpomínky, korespondence i památníky z vojny. Zpřístupnění nových archivních fondů a především častější možnost studovat i v zahraničních archivech přinesly své plody v podobě řady knih určených jak odborné, tak širší veřejnosti. Mnohé knihovny zdobí monumentální série o bojích našich letců z pera Jiřího Rajlichy a četné biografie, v nichž ožívají jejich životní osudy, nebo knihy od Jindřicha Marka věnované osudům našich vojáků v první světové válce, obráncům vlasti v pohnutých zářijových dnech roku 1938 a bojovníkům z posledních významných činů historiků

VHÚ se díky týmové spolupráci stalo zásadní zpřesnění počtu padlých v Pražském povstání. Díky systematickému výzkumu Karla Straky máme možnost proniknout do prostředí zpravodajských služeb v předvečer druhé světové války. Naše poznatky obohatil i Prokop Tomek, jenž se soustředil na historii třetího odboje a roli armády v sametové revoluci, i předčasně zesnulý Ivo Pejčoch. Každý, kdo se zajímá o vojenskou techniku, nemůže opomenout Pejčochovy publikace Válečné lodě a Obrněná technika a desítky dalších knih. Do Odboru historicko-dokumentačního byla v roce 2003 začleněna Knihovna VHÚ, k níž byla o pět let později přičleněna dosavadní knihovna Ministerstva obrany sídlící v Rooseveltově ulici v budově bývalého Zeměpisného ústavu. V roce 2013 se součástí odboru stalo oddělení výuky a vzdělávání, jehož pracovníci se podílejí na výuce společenskovedních předmětů na Univerzitě obrany v Brně. Odbor také zajišťuje vydávání odborného časopisu Historie a vojenství.

Text: Jaroslav Láník

VĚCI I PŘÍBĚHY, KTERÉ ZŮSTANOU

Armáda České republiky se v posledních desetiletích účastnila mnoha zahraničních operací v rámci mezinárodních sil OSN, NATO a EU. Tuto důležitou kapitolu novodobých dějin našich ozbrojených sil dokumentuje Odbor zahraničních aktivit, komunikace a propagace VHÚ Praha. Zároveň se zaměřuje na sféru vztahů s veřejností a plní úkoly v oblasti mezinárodních vědeckých vojenskohistorických aktivit.

Kaple v afghánském Bagrámu. Její kompletní inventář byl získán do sbírky VHÚ Praha.

Každý voják má svůj příběh a uchovat ho jako svědectví je jedním z důležitých cílů VHÚ Praha. Novodobými zahraničními operacemi Armády České republiky prošlo na třech světových kontinentech přibližně 17 000 vojáků, z nichž mnozí se účastnili více než jedné mise. Zaznamenávat příběhy našich novodobých veteránů má za úkol projekt Paměť vojáka – příběhy zahraničních operací. Tímto projektem se dlouhodobě zabývá Odbor zahraničních aktivit, komunikace a propagace (OZAKP) Vojenského historického ústavu Praha.

Významným polem působnosti odboru je monitoring zahraničních operací, jenž zahrnuje výzkum dějin zahraničních operací od roku 1990. Historicko-dokumentační činnost probíhá i přímo v místech nasazení jednotek Armády České republiky, kde jsou získávány

předměty, fotografie či dokumenty mapující vojenské působení našich vojáků. Tyto artefakty jsou poté převezeny do České republiky a zařazeny do sbírky VHÚ Praha. Některé z nich máte nyní možnost vidět v nové expozici Armádního muzea Žižkov.

OZAKP se také věnuje dokumentaci působení jednotlivých útvarů a zařízení Armády České republiky. Do poloviny roku 2022 připravil v projektu Posádková muzea již dvacítku expozic v různých místech a posádkách po celé České republice. Pracovníci odboru se zároveň zabývají kontakty s médii a sférou komunikace s veřejností. Spolupracují na přípravě, prezentaci a organizaci významných aktivit, jako je Tankový den. Vytvářejí a spravují webové stránky VHÚ www.vhu.cz.

Tisíce předmětů z desítek misí

Monitoring zahraničních operací AČR se v rámci VHÚ rozvíjí od roku 2008. Ředitel VHÚ, nyníjší brigádní generál Aleš Knížek, tehdy přišel s myšlenkou, že by mělo být zaznamenáno působení českých vojáků v zahraničních operacích. Odstartovalo tím systematické vytváření sbírkového fondu věnovaného činnosti našich vojáků v misích.

Samotný Odbor zahraničních aktivit, komunikace a propagace v čele s plukovníkem Pavlem Löfflerem vznikl v říjnu 2012. Spolupráce mezi VHÚ a Armádou České republiky má konkrétní podobu: před vysláním jednotky AČR do zahraniční operace určí její velitel vojenského historika jednotky, kterého pak proškolí pracovník oddělení monitoringu zahraničních operací. Vojenský historik jednotky rovněž přebírá kroniku jednotky, v průběhu nasazení v misi mu VHÚ poskytuje odbornou a metodickou pomoc. Pracovníci VHÚ se rovněž účastní výjezdů do zahraničních operací, a to jako metodická a odborná pomoc v rámci týmu VAT (Vulnerability Assessment Team), nebo samostatně v rámci výjezdů expertních skupin.

Jaké předměty jsou do sbírek VHÚ ze zahraničních operací získávány? Jednak jde

Motorcykl z mise v Mali. Do sbírky zařazen 2022.

Směrovník vyrobený českými vojáky v afghánském Lógaru. Nyní ve sbírce VHÚ Praha.

o materiál, který si sebou jednotka bere do zahraniční operace a v místě působení se z něj stane (např. díky jeho jedinečnému příběhu), velmi cenný „dotýkaný“ sbírkový předmět. Druhou skupinu tvoří artefakty, které se podaří získat přímo v místě operačního nasazení. Do sbírkových fondů VHÚ je tak zařazována nadpočetná nebo poškozená vojenská technika, zbraně, výstroj, vybavení, předměty každodenní potřeby či dary od místních obyvatel a podobně.

Během mapování historie zahraničních operací pracovníci OZAKP rovněž vytvořili přehled všech misí, kterých se po roce 1990 čeští vojáci zúčastnili. Přehled je k dispozici na webových stránkách www.vhu.cz. Návštěvníkům nové expozice Armádního muzea Žižkov je dostupný v elektronické podobě v části expozice popisující moderní dějiny po roce 1989.

Projekt Paměť vojáka

Zážitky, poznatky a příběhy jednotlivých vojáků ze zahraničních operací zachycuje a uchovává orálněhistorický projekt Paměť vojáka – příběhy zahraničních operací. Vedoucím je major Pavel Stehlík, projekt byl zahájen na začátku roku 2017.

„Velmi si cením toho, že mohu hovořit s vojáky, kteří byli nasazení v zahraničních

operacích, a zaznamenávat jejich výpovědi,“ říká mr. Stehlík. „Ti lidé spoluvytvářeli naši vojenskou historii, prošli nejrůznějšími prostředími, mnohdy i exotickými, dostali se do nestandardních a ojedinělých situací. To každého člověka musí ovlivnit. Nás jako vojenské historiky může takový příběh obohatit a umožňuje jeho prostřednictvím podat svědectví o současném světě, jeho rozmanitosti i složitosti.“ Major Stehlík také zmiňuje důležitý prvek při zachycení veteránských vzpomínek: „Rozhovory pro Paměť vojáka nutí každého jednotlivce vracet se ke konkrétním událostem a částem svého života. To umožňuje vojákům pohlédnout zpět do vlastní minulosti a také si uvědomit, co pro ně tato životní etapa znamenala. Vojáci vše znovu subjektivně prožívají – a my pak dostáváme do rukou zcela autentický materiál. Velké dějiny se zde prolínají s individuální zkušeností, a vzniká tak plastický obraz celku.“

Rozhovory vedené v rámci Paměti vojáka jsou pořizovány dle pevně stanovené metodiky, trvají i několik hodin a s pracovníky OZAKP se voják setkává i několikrát. Rozhovory jsou zaznamenávány audiovizuální technikou, probírána jsou jak témata ryze vojenská, odborná, tak i osobní. Pozornost je věnována funkci, na niž byl voják během operace nasazen, rekonstruovány jsou klíčové okamžiky stejně jako

každodennost během operace. Voják hovoří o svých prožitcích, o kontaktech s rodinou a domovem atd.

Výzkum je poté využíván v další práci VHÚ. Jeho výstupy jsou součástí studií v odborném tisku (například v časopise Historie a vojenství, který vydává VHÚ Praha), v knižních publikacích, článcích v médiích a na sociálních sítích. Získaná svědectví a materiály slouží i při tvorbě tematických výstav, přednášek, v edukativních programech VHÚ a v projektu Posádková muzea. Uplatnění nachází při přípravě jednotek AČR směřujících do zahraničních operací a v rámci vojenských kariérových kurzů. Výsledky jsou prezentovány na domácích a zahraničních vojenskohistorických konferencích.

Orální historie se tak stává významnou součástí výzkumného zájmu historiků VHÚ Praha v oblasti české vojenské historie. „Nasazení v zahraniční operaci je pro vojáka, v jakékoliv hodnosti a odbornosti, nejnáročnějším obdobím jeho vojenské kariéry,“ uzavírá ředitel Odboru zahraničních operací, komunikace a propagace Pavel Löffler. Za každým vojákem je jeho příběh – a tyto příběhy Vojenský historický ústav Praha zachycuje pro současné i budoucí generace.

Připravil: Andrej Halada

Foto: sbírka VHÚ Praha

Major Pavel Stehlík (vlevo) nahrává rozhovor pro projekt Paměť vojáka – příběhy zahraničních operací. Základna Bagrámu, rok 2018.

**Budovy Armádního muzea
Žižkov a jejich interiéry
nenabízejí jen expozice, ale
samy o sobě jsou jedinečným
historickým exponátem**

KRÁSA JE V DETAILU

Dokonalost a krása se prý skrývají v detailu. Určitě je to pravda: teprve když jsou věci i díla skutečně dotažena do všech jednotlivostí, může vyniknout celek. I v budově Armádního muzea Žižkov najdeme po rekonstrukci mnoho menších prvků, které lze ocenit za jejich preciznost. Můžeme přitom obdivovat jak původní návrhy z meziválečné doby, tak i práci současných řemeslníků, kteří devadesát let starým dveřím, oknům, klikám, zábradlím, lampám a mnoha dalším prvkům tvořícím nedílnou součást tváře muzea vdechli novou energii a půvab. Fotogalerie v tomto článku ukazuje také dobový styl, vycházející z moderních výtvarných trendů přelomu 20. a 30. let dvacátého století.

Budova Památníku osvobození tehdy odrážela dopředu hledící, optimistický duch doby. Na straně druhé respektovala nadčasové estetické normy. Designový styl muzea byl na svoji dobu progresivní a zbavený historizující dekorativnosti, ale zároveň se držel jednoduchosti a sdělnosti. Působil velice důstojně a vznešeně, využíval klasické materiály. Československý stát a jeho duch se pak promítal i do barevnosti vnitřní výzdoby. Stropy jsou provedené v barvách modré, červené a bílé – evokovaly barvy československé vlajky. Stejný barevný nádech má pak i mramorová podlaha v obou patrech muzea, resp. ve zdejších foyer.

Text a foto: Andrej Halada

Posezení na závěr

CAFÉ KUPKA

Projít všechny expozice Armádního muzea Žižkov není letmá procházka; prohlídka může určitě zabrat celý den. Pro odpočinek i zpestření návštěvy vzniklo v nejvyšším patře jedné z budov unikátní Café Kupka. Kavárna nese jméno po světoznámém českém malíři Františku Kupkovi (1871–1957), který za první světové války bojoval na západní frontě, stal se příslušníkem roty Nazdar. V hodnosti kapitána francouzských legií se vrátil na jaře 1919 do Československa a ihned se zapojil do vedení Památníku odboje. Vytvořil i první návrhy stejnoměrných rodící se československé armády.

Nynější prostor kavárny v Armádním muzeu Žižkov byl původně ateliérem, v němž pracovali výtvarníci Památníku osvobození. Dokladem této éry je rozměrné okno zabírající velkou část jedné ze stěn. Je ve své horní části účelně i ladně zaoblené, přechází do linie stropu. Je orientováno severovýchodním směrem a poskytovalo výtvarníkům dostatek měkkého, kontrastního světla.

Oknem se dnes mohou hosté kavárny dívat ven. Sousedící plocha je navíc upravena na přístupnou terasu, z níž je jedinečný výhled na Prahu. Je vidět část Starého Města, Malá Strana, Petřín i Hradčany, také Karlín, Holešovice, Libeň, v dále okrajové části metropole. Posezení uvnitř je vedle nabídky kavárny zpestřeno i uměleckými díly. Vystaveny jsou kopie děl Františka Kupky a dalšího českého umělce, sochaře Otto Gutfreunda, významného představitele kubismu. Také on za první světové války prošel válečnou vřavou, na jaře 1915 se účastnil těžkých bojů na řece Sommě. Café Kupka připomíná i další české výtvarné umělce, kteří zobrazovali válečné události z let 1914–1918. Jejich jména jsou velkými písmeny vyražena ve spodní části obložení pultu kavárny. I tento

Jména českých umělců, spojených s první světovou válkou

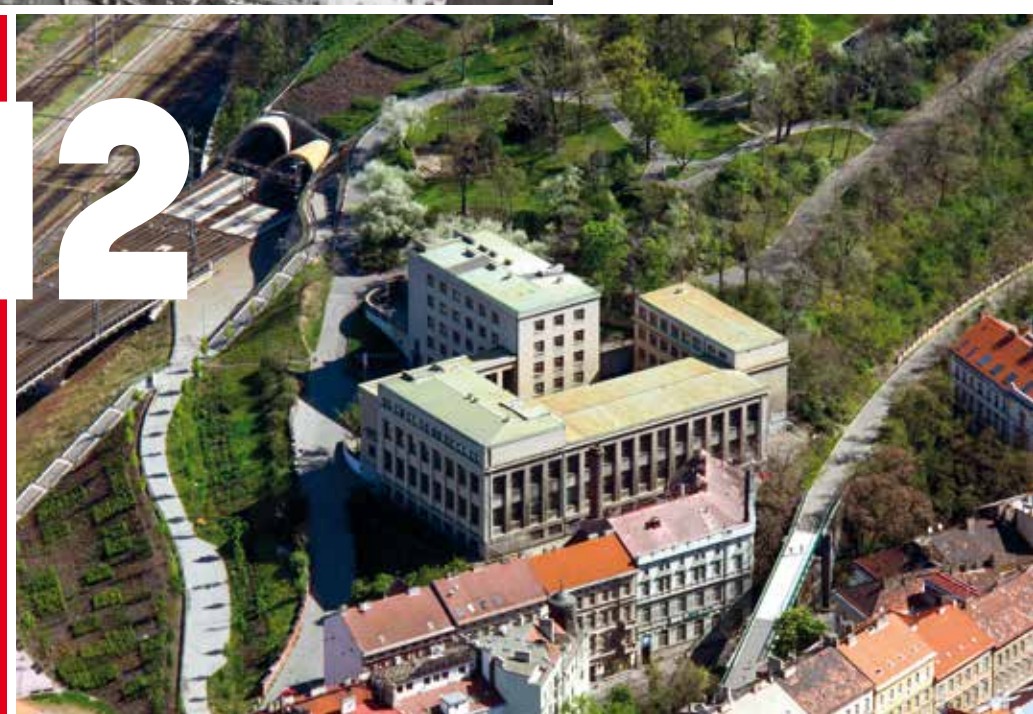
Venkovní terasa kavárny s výhledem na Prahu

prvek dotváří unikátní styl kavárny, v němž se mísí umění s tématem vojenství. Kavárna bude otevřena v rámci otevírací doby muzea, tedy každý den kromě pondělí od 10 hodin do 18 hodin.

Text a foto: Andrej Halada

30. LÉTA

2022

A REVIEW. Mimořádné vydání k znovuotevření Armádního muzea Žižkov po rekonstrukci 2018–2022. Připravil Odbor komunikace MO a Vojenský historický ústav Praha.

Vedoucí projektu: Andrej Halada. **Grafická úprava:** Milan Syrový. Foto na titulní straně Jan Schejbal. **Jazyková korektura:** Odbor prezentační a produkční VHÚ Praha.

Vydává Ministerstvo obrany České republiky, Odbor komunikace, Tychonova 1, 160 01, Praha 6. IČO 60162694.

Redakce: Rooseveltova 23, 161 05, Praha 6, tel: 973 215 542. V jednotkách ozbrojených sil rozšiřuje VHÚ Praha – produkční oddělení, tel: 973 215 563. **Tisk:** TISK CENTRUM, s. r. o.

Číslo indexu: ISSN 1804-9672. **Evidenční číslo:** MK ČR E 18227. Uzávěrka čísla: 12. 10. 2022. **Toto číslo vyšlo dne:** 18. 10. 2022. Elektronická podoba je umístěna na www.army.cz

**VOJENSKÝ
HISTORICKÝ
ÚSTAV**

ARMÁDNÍ MUZEUM ZIZKOV

**Přeneste se do dávné minulosti i současnosti
Tisíce exponátů ve výjimečných výstavních prostorech
Muzeum plné zážitků
Vstup zdarma**

Od 28. října 2022